

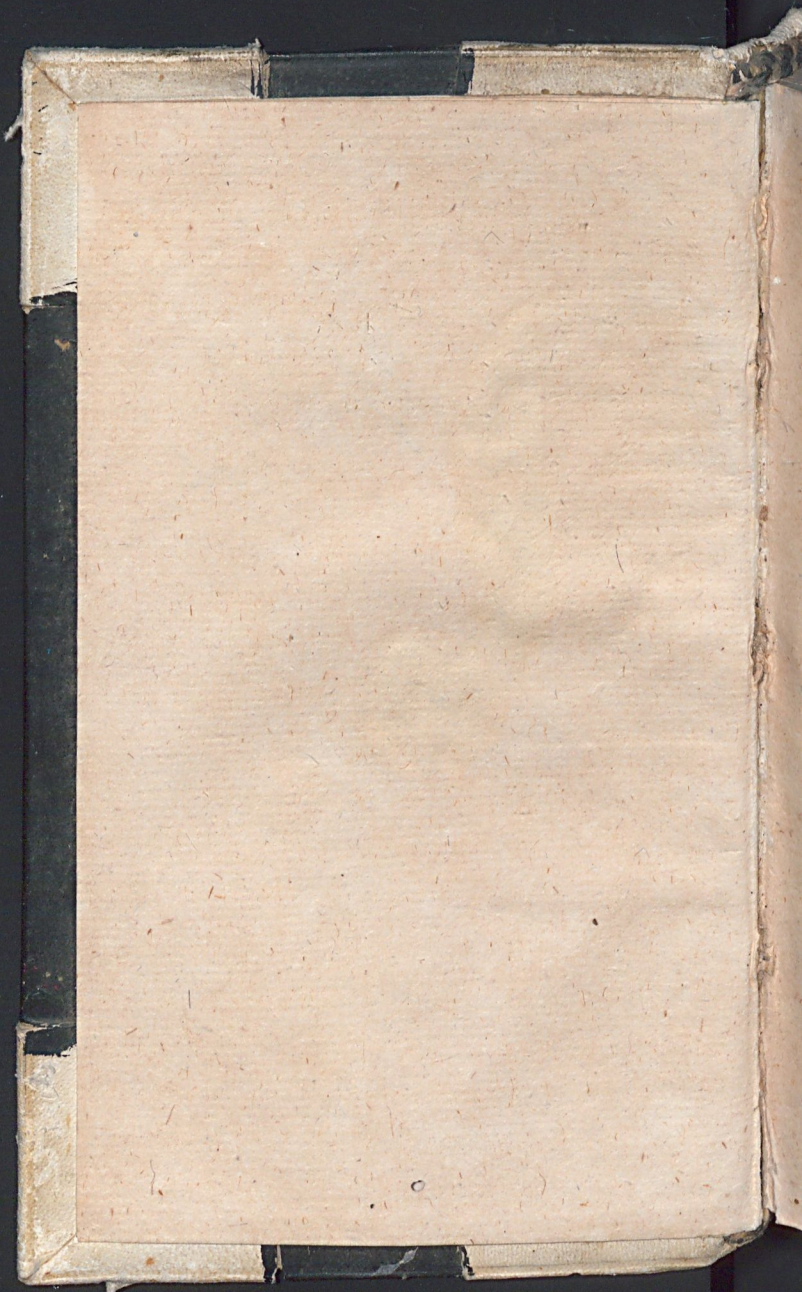
100
H
Hms.
Lij

39

ock

*2/39
eck*

DE
MEMORIA
ARTIFICIOSA
LIBELLVS.

Auctore

JOHANNE AVSTRIACO.

*Omnibus cuiuscunq; status aut conditionis
hominibus, præcipue verò literarum studio-
sis, Oratoribus, Theologis, Iurisperitis, atq;
ijs, qui ad Doctoratus apicem ascendere
satagunt, maxime utilis &
necessarius.*

ARGENTORATI,

Excudebat Antonius Bertramus Academicus
Typographus. Anno Christi

M. DCIII.

DE
MEMORIA
ARTIFICIOSA
LIBELLUS

JOHANNES AVSTRINCO

Compendium quoddam huiusmodi
historiarum, tractatus vero in
se octiduum, et per octiduum
libellus, huiusmodi
libellus, huiusmodi
libellus, huiusmodi

ARTIFICIOSA
LIBELLUS
LIBELLUS
LIBELLUS

INDEX HVIVS LIBELLI.

Tractatus I. De Locis.

- Caput 1. De locis Maioribus.
2. De locis Terrenis.
 3. De partibus minorum naturalium.
 4. De locis Artificialibus.
 5. De ordine locorum vniformi, & multiformi.
 6. De partibus cubiculorum & eorundem ordine.
 7. De locis voluntarijs.
 8. De locis mixtis.
 9. De locis collateralibus.
 10. De locorum conditionibus.

Tractatus II.

De dictionibus rerum formatarum.

- Caput 1. De diuisione dictionum.
2. De rebus per se formatis, item de ijs, quæ magnitudine immodica, vel exigua valde sunt præditæ.
 3. De personis cælestibus.
 4. De personis infernalibus.
 5. De gentibus, vrbibus, & personis alijs publicis.
 6. De personis priuatis.
 7. De similitudine.
 8. De scriptura hieroglyphica.
 9. De figuris.
 10. De effectis.
 11. De causis & simulacris.
 12. De subiectis.
 13. De modis cæteris.
 14. De verbis.

Tractatus III.
De dictionibus ignotis & non formatis.

Caput 1. De perfectis dictionibus.

2. De detractiōe.
3. De adiectiōe.
4. De commutatiōe.
5. De traiectione.
6. De syllabis.
7. De Literis.
8. De placito.

Tractatus IIII.
De coniunctis dictionibus.

Caput 1. De pœmatibus.

2. De Sententijs & Legibus.
3. De peribdis.
4. De orationibus & concionibus.
5. De historijs & negotijs.
6. De argumentatione.
7. De ratione dictandi.
8. De tempore.
9. De numeris.
10. De formatione particularũ citationis maiorum.
11. De formatione particularum minorum.
12. De applicatione dictarũ particularum ad locos.
13. De conditionibus figurarum.
14. De remouendis simulacris.

TRACTA-

TRACTATUS I. DE LOCIS.

CAPVT I.

De locis Maioribus.

Artificialis memoria duabus comparatur rebus, locis & figuris. Nam vt calamo scribens, charta, vt loco, literis vt figuris & signis vtitur: Sic is, qui memoria quid artificiali discit, aut alijs tradit, locos vt chartam, figuras vt literas adhibet. De his igitur duabus partibus sermonem instituam. Prius autem quam ad figuras, vt partem longè difficiliorem copiosius explicare aggrediar, de loco quid & quotuplex sit qua fieri potest breuitate agam. Locus est figurarum seu imaginum sedes: locorum alij naturales, alij artificiales. Naturales dicuntur, qui à natura auctore suam traxerunt originem: horum alij maiores sunt, alij minores, qui in suas quoque partes, vt mox patebit, plerique diuiduntur. Maiores, qui alios suo continent ambitu, in elementares & cœlestes parior, quorum hi ex sphaeris cœlestibus, illi ex quatuor elementis componuntur. Minores voco, qui maioribus proximè subiiciuntur: Sunt autem (vt ab inferioribus faciam,

DE MEMORIA

2
 ciam initium) hi præcipui: Infernus circa terræ
 centrum firmatus: Terra cuius partes duæ sunt:
 interior, in qua metalla, lapides &c. Exterior ipsa
 terræ superficies plantis animantibusq; conspici-
 enda. Sunt & mari suæ partes: prima profun-
 ditas eius luto arenoq; repleta: Deinde Medie-
 tas, in qua bestię marinæ, & pisces grandiores
 natant. Postrema, eiusdem summitas nauibus
 fulcata, & procellis agitata. Regio aëris in tres
 partes præcipuas à philosophis secatur, in infi-
 mam, quam aues peruolitant, in mediam ubi nu-
 bes, pluuia, nix, fulgura, tonitrua generantur. In
 supremam, in qua Cometæ, & alia eius modi me-
 teora collucet. Ignis quidem & planetarum qui-
 libet vnum modò locum nobis suppeditabit, ipsa
 galaxia notabilem. Hunc ordinem planetæ cum
 Sphæris suis sequuntur Luna cuius Sphæra ex ar-
 gëto solido facta comminiscimur. Diana vestibus
 argenteis corruscans insidet. Mercurius vestibus
 colore argenteo viuo simili infectis, & calatis in mo-
 dum cursoris pedibus planetæ suo radianti asta-
 bit, cuius orbis argenteo viuo rutilabit. Venus
 super planetam suam candore fulgentem erecta
 stabit, crispis, sparsisq; crinibus, & veste candida
 Nympharum in morem ornata: Sphæram eius
 ex ære confictam credes. Planetam Solis cum
 orbe suo aureum putato, quem Phœbus fulgenti
 curru insidens moderabitur. Mars armatus ar-
 denti

denti infidens equo, super planetam ignem ferreo suo impositum orbi erit collocatus. Iuppiter in sede, vt Rex hominum atq; Deorum eburneam super sellam posita, sedebit, cuius orbis ex stanno fabricatus. Saturnus senex partim caluus, partim canus planeta, orbi suo plumbea materia non dissimili, tremens & algens infidebit. Saturni sphaeras caelum stellatum contiguum est, in tot quot nostri sidera, locos partibile. Caelo empyreo partes assignari possunt infinitae ferme, sicut eas copiosissime tractauit, vir cum omni disciplina politus, tum artis huius author praestantissimus Rosellus.

CAPVT II.

De locis terrenis.

Terrenorum, pro partibus terrae varie consideratis, variae sunt partitiones. Alium enim locum hemisphaerium nostrum constituet, aliud Antipedum. Rursus alium oriens, alium occidens, alium Meridies, alium Septendrio. Denique est Asia, Europa, Africa, & America. Partium harum singulae regiones & prouincias continent, quam plurimas, quarum partes itidem principales duae sunt, montes & planicies. Locorum huiusque modum & illorum ferme alij magni sunt, alij parui: horum rursus minores alij, alij minimi: Magni in terrenos & aquosos distribuuntur. Aquosis

DE MEMORIA

flumina, stagna, riui, quibus adduntur fontes, subsunt. Fluminum partes sunt, littora vel ripæ, portus, arbores, salices, frutices, arena, ipsa aqua & ij, qui sub ea natant pisces. Stagnis eadem subijciuntur partes: Riui ripas, aquæ decursum, pisces pisciumq; gurgites tenent. Fontes origine & aqua ipsa contenti sunt. Terrei ex cultis & incultis, quorum hi saltibus, syluis, locisq; alijs sterilibus horrent, illi agris pratisq; ornantur viridibus, constant saltibus, syluis, alijsq; locis: incultis arbores, frutices, herbæ, omnisq; generis animantes & horû latibula, nidiq; insunt: quemadmodum agris, arua & horti, quibus itidem arbores, herbæq; consitæ, flores, frumenta, præterea homines & animalia mansueta seu domestica subijciuntur. Prata quoq; gramine, riuis, herbis & floribus rident.

CAPVT III.

De partibus minorum naturalium.

A Nimalium rationis expertium alia sunt maiora, minora alia: Maiora ea sunt, quæ in partes secari possunt. Et horum alia volatilia sunt alia gradientia. Volatilium maiores partes seu loci sunt caput, tergum, cauda, ala, vtraq; gradientium quadrupedum, caput, tergum, cauda siue podex, latera. Homo variè diuisus præbet multos locos. Prima diuisione à pede dextro lateraliter

ARTIFICIOSA.

teraliter ascendendo sunt, pes inferior, tibia, femur, latus, humerus, brachium, lacertus, manus, digiti singuli, gena, auris, tempus dextrum: descendendo tempus sinistrum, auris, gena, digiti, incipiendo à minimo sicut in dextra à pollice, manus, lacertus, brachium, humerus, latus, femur, tibia, pes inferior. Secunda diuisione occurrunt vtriusq; pedis genua, gremium, seu partes femorum anteriores, pudenda, venter, pectus, guttur, mentum cum barba, os, nasus, vterq; oculus, frons, vertex cum capillis, occiput, ceruix, dorsum, nates, os sacrum, poplites. Tertia continet tibia, femur, brachium, lacertum, siue manum dextri lateris cum capite, & manum, brachium, femur, tibiam, sinistri lateris. Quarta, pedeque manuque; dextra, capite, sinistra manu, pede sinistro, pectore, tergo, constat. Quinta ventrem, caput, tergum parit. Sexta, caput, pectus, pedes, vel contra. Septima, dextram, pectus, sinistramque comprehendit. His addi possunt, aliae pro arbitratu cuiuslibet diuisiones. Sunt & arboribus suae partes, scilicet radices, trunci, rami, surculi, flores, folia, fructus, quibus & aues insident. Frutices & herbas maiores, in radices. Montium partes naturales sunt valles cum fontibus, riuis & fluminibus ibidem repertis medietas & cacumen: qui etiam arboribus, feris, ferarumque speluncis, lapidibus & metallis plerumque decorantur.

DE MEMORIA
CAPVT IIII.

De locis Artificialibus.

LOci artificiales ab arte sic dicti, in magnos, paruos & minimos distribuuntur. Magnis vrbes, oppida, vici subiiciuntur. Parui ex castellis, ex arcibus, & villis, & tabernis & hospitalibus, ex curijs, & priuatis ciuium ædibus: præterea, ex cænobijs, templis, scholis, officinis: denique ex foris diuersis, porticis alijsq; locis publicis componuntur. Partes horum aliæ sunt internæ, externæ aliæ. Externas dico, quæ illis extrinsecus adiacent, vt sunt viæ publicæ, plateæ, pontes, patibula, molendina, horti, lacus, fossæ, valla, mœnia, & his similia multa, tum nominata, tum nomine carentia. Ædificia particularia, ex suis quoq; partibus constituuntur, cubiculis minimorum, quo nomine mansiones & receptacula, quæcunq; cum hominibus familiaria, tum pecoribus rebusq; domesticis destinata, comprehendo. Cubiculum vnumquodq; in suas partes, scilicet in quatuor parietes vel in angulos potius, & in medium, (quod omitti à plerisq; solet) diduco quæ si columnas, imaginibus, ablutorijs, cistis armarijs, scamnis, fornacibus, gladijs alijsq; rebus domesticis ornentur, distinguanturq; tot loca subministrabunt, quot res eiusmodi locum à loco discernentes, in eis repetæ fuerint. Officinæ artificum

artificum præter angulos quatuor, multa loca alia varijs suis instrumentis effecta, distinctaq; nobis præbent. Quæ quidem instrumenta ob id quoq; notatu dignissima sunt, quod figurarum copiam & supellectilem nobis non exiguam suppeditent. Templâ cæmeterijs, portis, baptisterijs, aris, sepulchris, suggestis, sellis varijs, columnis, epitaphijs, organis alijsq; insignibus venusta sunt. Sacella totidem loca, quot habent angulos, præbent, quibus altaria, mediumq; & illa quæ angulis interiecta sunt, adiiciuntur. Altaria gradibus, candelabris, vexillis, imaginibus, calicibus, libris pulpitis & alijs rebus sæpè adornata notabilia redduntur. Notandum autem est, harum rerum pro locis tot vna formatione sumendas, quot negotio nostro suffecerint, aut memoria tueri siue perturbatione potuerint.

CAPVT V.

De ordine locorum vniiformi & difformi.

PRiUSquam de locis alijs agamus, locorū ordinem, à quo illorum maximè dependet cognitio, proponam. Notandum autem in primis est, naturales locos, quos ab artificialibus supra distinxim, cum his quo ad ordinemplerunq; confundi ac permisceri. Ordo est certa locorum dispositio, successioq; est triplex, naturalis, fortuitus, & volun-

DE MEMORIA

& voluntarius. Naturalis ille dicitur, quem à primo ortu suo nacta sunt loca, siue naturalia ea sint, siue artificialia. Fortuitus quem casu aut electione libera consequuntur, vt si lapis, truncus, vel aliud quid casu positum, in locorum numerum ac ordinem referatur. Voluntarium appello eum, quem nos consilio & voluntate, rei commoditatem seu qualitatem considerantes, eligimus. Horum alius, vniformis est, qui reperitur in rebus eiusdem naturæ & speciei, alius multiformis, qui est inter res diuersæ naturæ. His obseruatis ad ordinem locorum deuenio. Ac in primis vt à maximis incipiam, loci elementares, & cœlestes, eum inter se tenent ordinem, quem in eorum enumeratione capite primo obseruauī. Neq; de magnorum id est regionum, & prouinciarū dispositione quidquam hic lector expectabit, cum ea ex tabulis geographicis, cosmographicisq; percipi melius, quàm hoc loco tradi possit, quibus hoc adiungendum, & tanquam conditio generalis & primaria locis omnibus conueniens diligenter aduertendum, vt à parte sinistra incipientes, dextram versus in illis colligendis, vsurpandisq; procedamus, siue id recta fiat linea, vt in locis his maioribus plerunq;, siue circulari, vt in alijs sæpè euenit. Idem esto iudicium de serie maris, stagnorum, fluuio- rum, montium, vrbiū, vniformi ex tabulis etiā absq; magno labore colligenda. *Ædificiorum autem*

autem arborum, pratorum & aliorum minorum locorum ordinationem monstrabit, accurata eorum collustratio, atq; contemplatio. Ad multiformem rerum ordinem cognoscendum, maior omninò labor exigitur: nam licet maiorum locorum tabulæ nobis cosmographicæ præbeant cognitionem, tamen de minoribus in illis contentis, siue naturales illi sint, siue artificiales, nullam faciunt vel obscuram prorsus rationem. Quare perfectam eorum notitiam nisi suamet lustratione comparatam habere potest nemo. Generaliter autem loquendo de dispositione illorum, hoc obseruandum est, vt eo quo aut inter se, & cum maioribus coniuncti sunt ordine, in vsu eorum procedamus. Exempla huius rei, quia prolixa nimis sunt, prætermitto, & viua potius voce quam scriptis mihi breuitatem sectanti explicanda, & declaranda censui.

CAPVT VI.

De partibus cubiculorum & eorundem ordine:

CVM domum intras, hic & cubiculorum & locorum in his constitutorum ordo seruandus est, vt caput à latere sinistro exordium dextrum versus perducas. Nam cum talis in locis scribendi ratio à mente nostra facta, illi quæ ma-

nus

nus in charta vitur nō dissimilis ad eam nos vsus
& exercitatio calami reddidit promptiores. Cu-
biculum quoduis loca per se confert, iuxta nu-
merum angulorum quatuor, inter quos sinistrae
tuæ occurrens primus locum primum dabit, tres
sequentes locum secundum, tertium & quartum.
His adiunges quæ angulis interiecta sunt, aliquā
constituunt differentiam, vt sunt mensa, scamnū,
fornax & alia, quibus cubicula plerunq; ornari
expoliriq; supra diximus, quorū ordinem quem
inter se sortita sunt, si tenueris non locorum tan-
tū numerum angulis, sed formarum etiam de-
fectum compensabis. Ex vltimo primi cubiculi
loco ad primum sequentis te conferes, in quo si
loca, vt in primo disposita perpendens ad tertium,
ex hoc in quartum & vltra donec ad postreimum
veneris progrediēre. Quomodo simili perlustra-
to, primò laquearj superioris, petes. vbi scilas &
quicquid præterea cubiculis notabile interiectū
inueneris facultati locorum adiunges.

Cubiculis omnibus primæ alicuius plateæ
domus collustratis, locisq; singulis in ea reper-
tis, diligenter annotatis, sequentem intrabis, ex
hac in tertiam, ex tertia in quartam te recipies. do-
nec ad extremam plateæ lateris sinistri peruener-
ris domum, qua egressus, domum eiusdem plateæ
à latere dextro, postreimam ædificatam intrabis &
te toto illo latere dextro geres sicut & sinistro,
vsq;

vsq; dum ad primam eiusdem primæ omnium situ opposito respondentem veneris, pariterq; lu-
straueris. Quæ in officinis tibi circumeunti se-
fferentibus instrumenta, mercesq; , quibus re-
ferta sunt, extant, calamo notabis vel menti fir-
miter infiges, quæ quidem non omnia tibi reti-
nenda persuadebis, sed ea tantum, quæ ad loco-
rum tibi sufficientium discrimina facienda satis
esse iudicabis, ex præcipuis, & illustrioribus omi-
ssis cæteris colliges, collectaq; obseruabis.

Templum subiturus, cæmeterium quid tibi
præbeat utilitatis imprimis considera, hinc por-
tam, per quam templum inis, pro loco primo su-
mes, mox quæ in pariete sinistro, vel penes eun-
dem reperiuntur notabilia, vt sunt sedes, bap-
tisterium, altaria, & alia quæ supra enumeravi re-
ctè disposita circumeundo templum annotabis,
donec ad locum dextri lateris vltimum sinistri
primo respondentem descenderis, ex quo colu-
mnarum partem sinistrâ aggredere, quibus statuis
suis, epitaphijs, aris diligenter distinctis ordine
notatis per ianuâ chori si huic lateri successerit, in-
gredere. ibiq; sedibus pulpitis, libris, pro locorū
distinctionibus obseruatis dextram eiusdem par-
tem cum sequentibus lateris dextri columnis si-
mili modo annotato. Tunc quid medietas, quid
superiores templi partes, vt chorus & organum ti-
bi conducibile contineant videbis. Continua seu
collatera

collatera, templi ædificia, vt sacrarium, vt ambitum, dictis adijcere poteris, ita vt loco januæ per quam ad structuram talem patet aditus vltiore relicto, ex citiore in angulum, Verbi gratiâ ambitus te primum conferas, ex hoc in secundum, tertium, quartum, area illius si placeat media adiecta, ex qua in templum ad eum quem vltra ianuam ambitus reliquisti locum, te recipies, dictoq; ante modo procedes, & hoc de cubiculis continuis alijs similiter sentiendum.

CAPVT VII.

De locis Voluntarijs.

Voluntarios dixi locos ex cæteris, voluntate consilioq; selectos, quod fit, cum qui principales sunt, vel maximè notabiles, vel reliquis tandem institutæ nostræ materiæ longè commodiores, siue eiusdem, siue diuersæ naturæ fuerint, excerpimus reliquis, vt tum minimè necessarijs omissis, verbi gratia: de sacris rebus dicturus, templi loca, quot sibi sufficere putat, eaq; inter cætera splendidiora notioraq; desumet: sic de regionibus regiones, de vrbibus vrbes, de arboribus floribus hortos eliget, eodem modo de opificibus sermonem habiturus, eorum, de quibus agit, officinas, licet maximè inter se distantes sibi ob oculos statuet; de quibus lectori summoperè notandum

ARTIFICIOSA.

dum est, vt in vrbe, in qua moratur, vel moratus aliquando est. opifices 16. 18. aut 20. iuxta literas alphabeti dispositos conquirat. Verbi gratia: Primum aurifabrum, vel alium sub A. litera positum: secundum balneatorem: tertium coriariū, & sic deinceps, quot habere poterit vel necessarios sibi arbitrabitur ordine alphabetico deligat, qui quidem quò sibi fuerint viciniore, eò quoq; instituto nostro aptiores, cum memoria ab vnus ad vltterius officinam facilius transire possit. Quod si in alphabeti ordinem ac seriem digestos non inuenieris dispositionem quam habent successiuam ac realem notabis, nihil de alphabeti ordine cogitans, nec refert multum in vnauè, duabus, an pluribus habitent plateis, si vt officinarum, ita etiam harum retinueris dispositionem.

Templa cum ea, qua condita sunt digestione studiosè abs te connotari hortor & volo. Nam cum loca sunt publica, illorumq; cuius ferè patent aditus, præter quam quòd insignia, quibus ornantur, multa variaq; nobis exhibeant utilissima, cæteris annotari facilius possunt.

CAPVT VIII.

De locis mistis.

HActenus de locis puris, superest de mistis, quid dicam. Loci misti partim reales, partim
B sunt

sunt imaginati, vt si in domo quadam magna vel diuisa artificū officinas iuxta ordinem alphabeti mente disponamus, ita vt artifices proprijs habitibus induti, suisq; instrumentis instructi strenue laborent: quorū ordinem obseruabis, primū depingendo colore nigro literā supra ianuam initialem opificis, idq; vel mente, vel quod melius est penicillo. 2. artificem quem nosti in tali cubiculo firmiter animo collocando. 3. instrumentorum illius aliquid supra ianuam ponendo: 4. constituendo ipsam, vel seruum eius sub ianua laborantem. Præterea officinas eiusmodi in vnus vel duorum monasteriorum cellalis, (quibus propter earum inter se similitudinem vix vtimur) optime dispones. Deniq; in vna longa platea, iuxta ordinem, quem supra præscripsi. Eodem res modo se habet cū locis alijs minoribus, vt cum arboribus, hominibus, animalibus terrenis & aëreis, quæ ad loca capaciora opera mentis non sine magno emolumento transferuntur. Vt si in cubiculi cuiusdam angulo primò arborem sub literā A verbi gratia abistem comprehensam mente figas, sub hac animal eiuſdem literæ, vt asinum super arborem, literæ eiusdem auem scilicet anserem. in angulo proximo arborem B subiectum similiter animal & auem collocabis, & sic deinceps: in quibus memorandis obseruabis, vt animal primū, deinde arborem deim auem accipias.

ARTIFICIOSA.

CAPVT IX.

De locis collateralibus.

Locis his mistis adiungendi videntur & ij, quos
collaterales argumentationibus & auctorum
citationibus maximè deseruientes appellamus.
Pro his eligenda domus est, cuius cubicula parietibus
longioribus & altioribus sunt constructa, in
quibus circulares figuras quaternas in formã crucis
dispositas formabis. Hæ in vna cubiculi parte
in pariete scilicet hoc ordine depingantur, vt
tres sint superiores, tres mediæ, totidem infimæ,
& equali planè spacio inter se distantes. Quod si tres
ordines sumere non placet duos accipe, vel vni-
cum tantum, circulosq; pro materiæ diuersitate
vel auge, vel minue. Pro his homines duos, tres
vel plures substituere, pro vt circa finem declara-
bitur, non erit incongruum. Hominis enim partes,
ad varia commemoranda, sunt omnium ferè
aptissimæ. De cæterorũ locorum ysu notandum
hoc est, vt rei maximè proprios deligamus. Cæ-
terũ ignorandum non est, cubicula, & alia loca
minora rebus omnibus accommodari posse, pro-
indeq; sæpius, quàm maiora esse vsurpanda.

CAPVT X.

De locorum conditionibus.

Restat locorum proprietates seu conditiones
assignare

assignare, quarum multæ quidem & à varijs variæ sunt traditæ. Sed omiſſis alijs quæ vtiliores magisq; necessariae videbuntur adferam. 1. Ut loca quàm plurima nobis conquiramus, quod com-
modè faciètis, qui hæcenus de locis à me dicta diligenter considerauerit. 2. Ut habeant quan-
dam ad res commemorandas similitudinem licet enim rebus omnibus loca ferè omnia possint ac-
commodari, tamen vt ea quæ videntur rei accom-
modatiores deligamus magnoperè studendū est. 3. Oculis, mente, vel imaginatione sæpius perlu-
stranda sunt, vt nobis fiant quàm notissima. 4. Or-
do illorum de quo dixi etiam atq; etiam obser-
uandus est. 5. Loci inter se diuersi sint oportet. Nam cum erroris mater similitudo sit, diuersitate
illorum hic vitandus est. 6. Loci præter mini-
mos omnes, quò magis vicini continuiq; sunt eò
& præstantiores: minimorum verò 5. vel 6. pe-
dum sit inter se distantia, nisi rebus domesticis or-
nata fuerint cubicula. 7. Loci semel electi, &
8. Loci deniq; sint, alti, clari, solitarij,
& à rebus nobis inutilibus
vacui.

TRACTA.

TRACTATUS II.

DE DICTIONIBVS

rerum formatarum.

CAPVT I.

De diuisione dictionum.

Dictionum alia significant, alia non; quarum illae a nobis intelliguntur, vel omnes, vel nullae: aut partim nobis notae sunt, partim ignotae. Haec ad significationis expertes, cum eadem sit vtrinq; memorandi ratio, perducuntur omnes. Earum autem quae significant, aliae sunt simplices, coniuictae aliae: illae per se, haec per accidens ad partes Grammatices pertinent. Significantium insuper rem aliquam (quo nomine ens omnino complector omne) quaedam sunt rerum formatarum, per se, quaedam per accidens. Res per se formata dicitur, quae speciem oculis suapte natura notabilem imprimit, vel facile, vt equus, vel difficile vt nox. Per accidens formatam dico, quae suam quidem speciem nobis offert, non tamen per se, sed per aliquod sui, vel per eam quam mente & industria humana accepit formam, vt si pro sono, campana, pro angelo, pictura eius sumatur. Po-

B ; no

no dictiones rem aliquam designantes, ad nomen & verbum directè reuoco, ad participium indirectè illis rem nullam denotantibus ceteris orationis partibus, quarum cum vocibus non significantibus eadem formandi ratio est adiectis, dictiones memorię formis seu figuris expressè mandantur. Figura est nota, eius quod recordari volumus in loco posita: estq; duplex, naturalis, & artificialis: rursus alia perfecta siue immediata, alia imperfecta seu mediata. Perfecta ea est, quę rem quam repręsentat, immediatè significat, vt campanę forma, ipsam campanam. Imperfecta, quę aliam ab hac infert, vt eadem sonum. Sed vt ordinem in hac etiam doctrina certum teneamus, dicendum erit primùm de dictionibus simplicibus, rem tum perfectè, tum imperfectè significantibus: Deinde de significatione, priuatis & incognitis: demùm de coniunctis. Pręterea dictiones rerum significantes, cum à duabus orationis partibus contineantur, nomine scil. & verbo, de illo prius, de hoc posterius pręsenti tractatu agā.

CAPVT. II.

De rebus per se formatis: Item de ijs, quę magnitudine immodica, vel exigua valdè sunt prædita.

REM per se formatam appellauit, quę suā ipsam speciem

speciem oculis subijciat, quæ duplex est, naturalis & artificialis: sub illa substantiæ corporeæ ferè omnes, cum accidentibus multis continentur, vt si pro lapide, pyro, boue, homine, ponatur in loco lapis, pyrus, bos, homo, mentis beneficio: sub hac scamnum. tunica, furca, liber, dolium, & alia penè innumera humano ingenio ac arte facta: quæ si forma notabili, quantitateq; debita sint expressa, per se ipsa omnia formantur. Inter prædicta reperiuntur quædam magnitudinis tantæ vt loca eorum capacia frequenter non sint: quædam autem ob paruitatem suam nec ad locum aptitudinem habent, non ad memoriam excitandam vim & energiam, illius generis sunt, cælum terra vrbs: huius musca, formica pulex &c. In istis igitur formandis: 1. Curandum est, vt figuris sculptis aut pictis exprimantur, vt Sol, Luna, per Solis Lunæuè simulacrū, cæstro, vel penicillo factum. 2. Si partes habens homogeneas per partem suā aliquam exhibentur, vt terra per terræ, aqua per aquæ partem. 3. Ingenij nostri acie vt parua concipienda locisq; aptanda sunt, vt sylua parua, mons paruus.

Res quantitatis exiguæ locis attribuuntur:

1. Multitudine sua, vt formica formicarum caeterua, apis examine apum. 2. Actione ab homine cum ijsdem exhibita, vt apis per hominem mel ijs aculeis repugnantibus auferentem, si muscas

flabello feruus abiget, pulices, vetula capiet & necabit. 3. Magnitudine animo iisdem attributa vt si muscam instar elephantis, pediculum instar vituli fingamus esse.

CAPVT III.

De personis cœlestibus.

Personarum aliæ sunt cœlestes, aliæ infernales, & terrestres aliæ, & harum quædam ad personas priuatas, quædam ad publicas referuntur. De cœlestium igitur personarum notis sic accipe: S. S. Trias trina pulcherrima, iucundissimaq; facie mirum in modum erit decorata. Pater quidem venerandi senis in aureo solio sedentis, Filius speciosissima viri humana natura vestiti, Spiritus sanctus columbæ candidissima. B. Mariæ imago notissima est, Seraphin thronum Dei ordine duplici senis personis alas habentes expandentibus vtrinq; constante, circundant. Cherubin scilicet thronum Christi, coronato quasi cingentes vestibus aureis, aureisq; coronis fulgent. Throni albis vestibus, rubeis maculis distinctis, ensibus & lanceis rutilantibus, in thronis iudices sedentes effinguntur. Dominationibus coronis aureis Chrysolito fulgentibus, ornatis, lyra, psalterium, cithara, tympanum & alia instrumenta musica tribuuntur. Virtutes vestibus subnigris, sphaerisq; cœlestibus

ARTIFICIOSA.

coelestibus seu astronomicis ornantur potestates, pallidis vestibus indutis morbis omnis generis curandis impediti sunt. Principatus, regna, provinciasq; quibus praesunt, in chartis depictas tenent, & demonstrant. Ex archangelis, & angelis erit Michael cum armis, Gabriel cum libro, Raphael cum unguento, Ex Apostolis D. Petrus cum clauibus, Paulus cum ense & libro, &c. Inter Patriarchas Abrahā cum gladio magno: Isaac cum fasce lignorum & ariete: Iacob cum scalis. Noë cum arca lignea, Moses cum tabulis lapideis & fulgentibus cornibus. Samson cum columnis, cum asini maxilla, cum valuis, cum leone interfecto. Ex Prophetis astat cultu regio & psalterio David. Helias zona indutus pellicea, in curru sedet igneo. Heliseus caluus cum pallio baculoq;. Samuel grandæuus, cum olei vasculo. Ieremias cum lapidibus. Daniel cum leonibus. Amos cum veste. Ex martyribus S. Stephanus cum lapidibus, Laurentius cum crate ferrea. Clemens cum anchora. Sebastianus cum sagittis. Ex confessoribus, Nicolaus cum tribus massis aureis. Martinus æquitatis gladio clamidis partem rescindit. Hieronymus rubris vestibus, nudo pectore, saxoq; ornantur. Dominicus cappa & lilio. His & virgines adijcies S. Catharina martyrem studiorum patronam cum votis. Agnetam cum agno. Ceciliam cum organis. Margaretam cum dracone.

cone. Dorotheam cum sportula floribus plena.
Cæterum Sanctorum figuras ex historiarum le-
ctione formabis.

CAPVT IIII.

De personis infernalibus.

Dæmones, qui forma pinguntur, ex figuris
passim habitis cognoscere satis promptū est
quapropter de ijs nihil hîc expectabit lector. His
addere potius, quàm personis diuinis placet Deo-
rum, Dearumq; gentilium simulacra, à supremo
illorum Deo Ioue incipiendo. Hic aquila, sceptro,
fulmine, quercu superbus est. Saturnus falce
& infante. Mars lancea, Mercurius ala & galero.
Appollo phænice curru aureo, Sole: item coruō
& cygno: Lauro & palma, lyra, arcu, sagitta. Plu-
to, cupresso inolefcit. Hercules claua, leonisq;
pelle. Bacchus hedera, viteq;. Palamedes grui-
bus. Priapus falce. Pan pino, cornibus, capro.
Hymen feruis & tædis. Cupido alis, arcu, sagit-
tisq; flammeis. Iunoni superbissimæ, pauo, qui
etiam ipse superbus est, tribuitur. Veneri colum-
ba, cygnus Mineræ noctua hasta & oliua. Cy-
beli pinus. Dianæ pharetra & arcus. Nappæis flo-
res. Palladi fœnum. Gratijs vinculum aureum.
Nymphis cymba & arundines: Suadæ psittacus.
Camœnis instrumenta Musica. Cereri fruges.
Percis lana. Eridi canes. Erynni anguis. Alecto
Go. go.

Gorgonium caput. Orcadibus vibices. Satyris
cornua capræ.

CAPVT V.

*De gentibus urbibus & personis alijs
publicis.*

Gentes seu prouinciæ, regna & vrbes, suis
quæque insignibus impositis ab hominibus
ratione quadam vel nulla dictis. Repræsentantur,
vt Germania, vel Germani framea, Galli lilijs,
Hispani lancea, Angli leone & rosa, Persæ arcu &
phætra, Scythæ fulmine, Macedones Sarissa,
Romani aquila, vel pila, Sue Phrygij: Coloniën-
ses tribus coronis: Lubecenses aquila duplicata.
Florentini leone. 2. Exprimuntur studio illo &
exercitio, quo aliquando floruerunt, vt Ægyptij
astrologia, Thufci auspicio, Poloni equitatus glo-
ria, Phœnices literarum inuentione, Germani
typographiæ tormentorumq; bellicorum, Nori-
bergenfes instrumentis artificum: sic alij gladijs,
alij horologijs, alij rebus alijs conficiendis insignes
sunt. Formantur deniq; tum prouinciæ, tum
vrbes bonis & opibus quibus abundant, vt An-
glia plumbo, Vngaria cupro, Florentina purpura,
Ecodium carbonibus celebre est. His præceptis
animaduersis, populos, regiones, vrbesq; alias for-
mare ei qui signa eiusmodi ex illarum chronicis
collegerit, atq; annotauerit, facile admodum erit.

Personæ

Personæ officia gerentes per vestes & insignia, cuiq; vt propria iuncta formantur: vt Papa corona triplici & cruce, Cardinalis rubro, latoq; tegmine, Archiepiscopus corona duplici, Episcopus pedo, mitroq;, Abbas cruce & infula, Canonicus pelliceo tegmine, Monachus cuculla, Concionator stola, libroq;, Aedituus clauium fasciculo & scutica. Sic Imperator corona tecta, globoq; imperiali ornatur. Rex vel Regina corona regia, sceproque. Nobilis, insigni quodam nobilibus familiari, consul fascibus, & securi, iudex baculo & ense, Senator toga, Miles armis, Lictor loris, malleoq; ferreo.

Artifices præterea modis exprimuntur quatuor. 1. Iis quibus vtuntur instrumentis vt sutor formula, sartor fasce, forfice, vlnauè. Molitor lapide molari: Sic textorem radius, tonsorem forpex, Piscatorem rete prodit. 2. Subiecta prodit materia, vt aurifaber auro, Coriarius pelle, Sutor corio, Sartor panno, mercator mercibus. 3. Per effectus suos iisdem manifestantur, vt pistor per panem, Sutor per calceos, Sartor per vestes, viator per dolia. 4. Deniq; per habitus consuetos, vt venatori vestis viridis familiaris est.

CAPVT VI.

De Personis Priuatis.

Personæ priuatæ tribus modis formantur. 1. Per

Per se ipsa. 2. Per suas effigies. 3. Per effigiem similem. Primo id modo fit, quando personæ à facie notæ in locis ponuntur, vt si Petrus, quem noui à me ipse in locum mentis beneficio collocetur. Secundo modo contingit, si eisdem suis imaginibus solis à me visis exprimam, vt Rudolphum Imperatorem imagine eius à me visa. Hic modus personis cœlestibus, & alijs supra positus proprius est, quia tales vel per imaginem, vel per scripta ex quibus illæ formari solent, nobis tantum exhibentur.

Ad tertium membrum pertinent personæ, quarum formam neq; à natura datam, neq; ab arte expressam vnquam vidimus. Hæ per alias eiusdem nominis officij dignitatis habitus ob oculos ponuntur: vt Henricus Galliarū Rex, per regem alium à me visum. Imperator Turcarum per Rudolphum Imperatorem, vel per alium habitu imperatorio decoratum, mihiq; notum, cui si idem cum illo nomen fuerit, negotium nostrum melius habebit, cum nos & nominis, & officij commonefaciant. Et hæc de personis dicta sufficiant. Nunc modos quibus vnum pro altero ponitur, substantijs cum accidentibus communes, qua fieri potest perspicuitate aperiam. Sunt autem hi, similitudo scriptura, hieroglyphica, signa, tum effecta causæ simulacra: præterea subiecta relata continens locus, genus, species, de quibus ordine tractabo.

De similitudine.

DE similitudine dicturus, quot modis vnum pro altero propter eorum inter se similitudinem ponatur, nunc ostendam. Similitudo est rerum diuersarum similis substantia, vel qualitas, quo nomine accidens quoduis intelligo. 1. Igitur substantia vna pro alia ponitur ob quam inter se similitudinem in substantia spectatam, vt si angelus pro anima, terra pro carne, lapides pro olibus fumantur: Sic aëri humor, aquæ sanguis, igni calor naturalis assimilatur. 2. Ob æqualitatem quantitatis continuæ, vel discretæ adiunctis alijs quibusdam signis: vt si memoranda mihi de Goliath, Dauideq; sit historia, virum magnum galea, hastaq; munitum pro Goliath, puerum cum funda & baculo rufum, pro Dauide sumam. Discretæ, vt si vtriusq; manus digiti pro decem præceptis fumantur, vel manus vtraq; duo caritatis præcepta suggerat. 3. Nonnunquam fit interrelata similitudo, vel eiusdem nominis, vel naturæ, vt inter dominum & dominam, vel diuersi nominis, naturæq; vt inter dominum & seruum, patrem & filium, &c. Ex quibus noti pro ignotis semper assumuntur. 4. Ostendit inter qualitatis species quàm sæpissimè. Primò quidem inter habitus, vel dispositiones, duobus fit modis, propriè
& im-

& inpropriè. Propriè id fieri dico, quando idem duobus propriè conuenit habitus, vt si pro Iulio Cæsare liberalis, pro Augusto commestator, pro Nerone vel Herode crudelis, pro Penelope pudica mulier ponatur. Impropriè hæc similitudo fit, quando habitus quidam, vel qualitas alia duobus inest, huic propriè, illi inpropriè, ob quam superbum leo, columba simplicem, luxuriosum porcus, inanem ostentatorem equus vel pavo nobis exhibet. 2. Huc pertinent qui artibus & scientijs eiusdem sunt præditi: nam Aristotelem Philosophus insignis, Bartolum Iurisperitus, Augustanum Theologus, Galenum medicus, Cicero- nem orator commodè repræsentabit.

Notandum est, authores eiusmodi suis etiam operibus, vel instrumentis quibus vtuntur, notari posse, vt Ptolomæum astrolabio, Aristotelem logicorum libro tibi planè cognito. 3. Habitibus deniq; animæ adijciuntur virtutes, & vitia in rebus alijs qualitatibus suis naturalibus expressa, vt in nardo humilitas, in lilia virginitas, in balsamo gratia, in Smaragdo spes, &c. 4. Idem in habitibus corporis obseruatur, vbi pro Niso vel Euriolo pugil, pro Hercule vel Achille fortis non ineptè collocabitur. 5. Ob potentiam naturalem aut impotentiam similitudo quoq; accidit, propriè quidem inter obliuiosam & Messalam, qui etiã nominis sui vi & iniuria morbi fuerat obli-

tus.

rus, inter memoria præstantem, & Mithridatem, Senecam aut Hortensium, improprie verò saxum aut ferrum hominem durum, ciconia pium, muscæ obliuiosum referunt: quæ vt intelligantur plenius, ij qui rerum naturales explicant qualitates, peruoluendi sunt libri. 6. Est in qualitatibus patibilibus affectis subinde similitudo, propter quam Ieremiæ vel Racheli lugens, misericors Abrahamo, coruus Æthiopi, absinthium aloë, cœpa allio, mel mannæ simile est. Et vt verborum totam complectar, cuiuscunq; & huius & alterius speciei qualitatibus aliqua modo excellenti & notabili admodum inest, id pro re alia simili affecta qualitatibus sumi potest. 7. Huc referuntur animalia bruta, passionibus subiecta, quæ ob id nobis homines similiter affectos ante oculos sæpè statuunt, vt lepus quia timidus hominem timidum oculis subijcit, Aper quia furiosus furiosum. 8. Vix crebrius & apertius sese ostendit similitudo, quam in forma & figura, ob quam Sus pro apro, canis pro lupo, Gallina pro Perdice sumi possunt. Et hæc de qualitatibus categoria. Præterea inter similia quædam referuntur ob actionem aut passionem similem cum proprie, tum improprie subiectis conuenientem, proprie vt bouem humeris, portans cum Milone confertur, portas ferens cum Samsone, volans cum Icaro, vel Dædalo, manum in ignem cremandam immittens

ARTIFICIOSA

mittens cum Scauola Romanorum adolescente fortissimo: improprie, bufo terram deuorans, cum auaro terrenis inhiante opibus, comparatur, sicuti canis ad vomitum rediens, cum peccatore in vitia relabente. Postrema similitudinem & habitus importat, vt si Rex per eum, qui coronam habet, memoriae suggeratur. Virtutes etiam alias per virgines certis ornatas vestibus exprimuntur, sed improprie, vt fides per virginem niueis vestibus ornatam, crucemque manu ferentem: spes viridibus & anchora: nigris, luctus, cinereis, humilitas.

CAPVT VIII.

De scriptura hieroglyphica.

AD similitudinem pertinere videtur, *Aegyptiorum* peruetus scribendi ratio: qui cum literis, tum nondum inuentis carerent, rebus & ad exprimendos animi conceptus, & ad literas dictionesque formandas, utebantur. Quae quidem scribendi ratio, cum utilis admodum sit, & huic nostro studio non admodum incommoda, res eiusmodi per se vt notas nos aliarum memores reddentes, in medium proferam. Ponitur ergo iuxta praesens hoc praecipuum, anchora pro fidei, aliquo & perfugio extremo, camelus pro pigro, tardoque, aquila pro rege, accipiter pro praedone, carnis pro custode, lepus pro timido celeritue.

C Par

Parratione cuculus inuisum omnibus, ex alijs inuidentem iudicat: simia vel canis simulatorem, & parasitum, bufo furem nocturnum, perdix contumeliosum, porcus lasciuum, musca impudentem, columba simplicem & probum. Est præterea inconstanti foemina, furi molitor, laborioso taurus, superbo ac generoso equus, lupus rapaci voraciq; non dissimilis. Multa deniq; alia sunt, quorum hoc pro illo capitur, vt furibundus pro impetu hamus pro fallace, alea vel charta luforia pro re ancipiti. pluma pro leui, plumbum pro graui, fulmen aut sagitta, pro violenta, arista pro frugifera, platanus pro sterili, malum, aurum, rosa pro grata. Sumitur etiam iugum pro seruitio, scrupulus pro animi sollicitudine, ensis pro tutore, palma pro victoria, tonitru quoq; per tormentum, fulgur per puluerem tormentarium incensum, Familiam per senem, exilium per carcerem effingere non dubitabis.

CAPVT IX.

De Signis.

Signum est rei minus notæ indicium. Est autem duplex aliud naturale, aliud artificiale. Pertinent ad signa 1. Regionum, vrbiũ, populorum, artificum, & officia gerentium insignia, de quibus supra satis dictum est: 2. Habitus vt diues

ARTIFICIOSA.

31

diues vel celebris per eum exhibetur, qui vestitus splendido est ornatus, pauper qui laceris vestibus est reclusus.

Gestus & motus corporis, vt libertatem de-
 extra passis digitis indicat, tenacitatem sinistra di-
 gitis compressis, sic osculum pacis signum est;
 mutuus concordiae amplexus, fames, sanitatis ap-
 petitusq; auidâ cibi sumptio. Multæ præterea
 aliæ internæ affectiones gestibus exprimuntur, vt
 gaudium saltatione, verecundia faciei occulta-
 tione, timor membrorum trepidatione: quibus
 & quatuor sensuum obiecta describuntur, vt so-
 nus arrectis loquenti, vel campanæ auribus, odor
 naribus retractis admota rosa pomoué, sapor li-
 bato poculo, calor manu ex igne subito retracta.
 Ad quartum signorum membrum instrumenta
 & destinata, causis vel effectis per se vel per acci-
 dens attributa, referuntur, vt auditus signum au-
 ris est, visus oculus, odoratus nasus; balnei cucur-
 bita, pedes fugæ, ganæonis venter, studij liber, la-
 boris instrumenta, sicut auris fidei, memoriæq;
 per accidens. 5. Huc characteres, quibus in si-
 gnis zodiaci planetisq; annotandis vtuntur Astro-
 logi, pertinent. 6. Eodem referuntur multa aliâ
 signa tum naturalia, tum voluntaria, propriè vel
 impropiè quid demonstrantia: vt fortis per ho-
 minem membris grandioribus & robustioribus,
 vel per eum, qui clauam ingentem manu tener,

cognoscitur, quidam pertinax per eum, qui col-
lum habet ferreū. Sic Geometria, per circinum,
Astrologia, per astrolabium, discordia per den-
tium rasitatem, honor per sceptrum, gloria per
coronam auream offertur.

CAPVT X.

De effectis.

CAusæ cū proximæ tūm remotæ per se, vel
per accidens, acceptæ per effectus, materiamq;
subiectam & contrā sæpè manifestantur. Hinc
opus quoduis & materia suam ostendit artificem
seu auctorem, laborem, diligentiam & alia eius-
modi significationis, sic ardorem sudans, sitim bi-
bens, famem comedens exprimit, sicut pulueris
vel palearum in aëre circumuolutio ventum, & fi-
la textorem indicant. 2. Effectis adduntur actio-
nes, quæ verè secundum multos philosophos ef-
fecta sunt, & suarum nos causarum sæpè memores
faciunt. His duobus præceptis, artifices artium,
atq; scientiarum professores, multi habitus atque
dispositiones naturalis potentia & impotentia
declarantur: vt lapis hic attrahit ferrum. ergo mā-
gnus est: ille vititur astrolabio, ergo Astrologus est.
Sic opus vel actio ingenuosa, ingenuosum, crude-
lem crudelis, malum mala, bonum bona prodit:
actiones enim qualis quisq; sit frequenter indicat.

4. Multa

4. Multa alia occurrunt nomina, quorum significatio, nisi præclare adhibeatur actio, notari commodè non potest, vt fur nisi abscissio marfupij vel furtum aliud fingatur fieri, difficulter retinetur memoria. Sic phantassiam seu imaginatiõnem is qui muscas capit, aliam uè phantasticam exercet actionem, aptè repræsentabit. Sicut confitens sacerdoti vel corpus cineribus aspergens, poenitentiam, genas percutienti præbens patientiam, obedientiam vinctus ductorem sequens, quamuis duo posteriora per passionem videantur fieri.

CAPVT XI.

De causis & simulacris.

VT effecta causas indicant, sic hæ illorum indicia non raro sunt. Referuntur ad hoc præceptum ferè hæc. 1. Naturales potentia & impotentia, quæ per subiecta, (de quibus infra) vt per causas efficientes formantur, vt risibilitas per hominem, latratus per canem. 2. Sensuum obiecta. vt si sonus per campanam, clangor per tubam, fremitus per populum intelligatur. 3. Morborum genera qui herbis vt causis contrarijs non incommodè notantur, de quibus Medicorum libros consule. 4. Quædam alia ad quatuor causarum genera directè vel indirectè pertinentia, vt iustitia per oculum qui illius causa conseruans est,

effingitur, sicut mœstitia per acerbum pomum, voluptas per dulce: Simulacris, quibus & statuas seu picturas complectimur, res multas efformamus, maximè illas quæ nobis visæ nunquam sunt, siue figuras illæ habeant, vt Imperator, siue nullas, vt spiritus. Ad hoc præceptum pertinent. 1. Personæ cœlestes. 2. Infernales. 3. Deorum Dearumq; gentilium. 4. Et quæ per picturam tantum accepimus. 5. Res magnitudine excedentes, de quibus antea. 6. Res quædam tum naturales, tum imaginariæ sub aspectum per se non cadentes, vt ventus, vento in tabulo depicto.

CAPVT XII.

De subiectis.

Subiectum est, cui inest aliud, vt color parieti. Huic subiiciuntur accidentia, & realia & intentionalia, quæ à subiectis, quorum existunt beneficio, nobis ante oculos proponuntur. Cæterum notandum est, subiecta nō quæuis ad illa formanda esse assumenda, sed ea tantum quibus vel semper, vel plerunq;, vel modo quodam excellentiore conueniunt: idq; vel propriè fiat, vel impropriè. Ex accidentibus realibus huic præcepto subiecta maximè sunt, quæ ad quantitatis, vel qualitatis categorias pertinent, verbi gratia: vt à quantitate incipiam, magnitudinem offeret homo, bos,

mo, bos, ovis magnitudinis excedentis: paruitatem grana papauerum, puluis. pulex. 2. Virtutes & vitia per homines, quibus propriè vel impropiè conueniant, sunt exprimenda, vt probitas, sapientia, iustitia. luxuries, auaritia, &c. per eos, qui virtutibus his & vitijs sunt præditi. Hic lector breuiter admonitum velim, vt personas animalia, plantas, lapides, & res alias quascunq;, quibus accidentia vt dixi, vel semper, vel plerunq; vel excellenter insunt, studiosè deligas, annotesq;, vt si hæc occurrerint repetenda statim habeas, quibus tanquam literis exprimas. Cæterum si contingat, vt in virtutibus ac vitijs, artibus & scientijs commemorandis personas his ornatas non inuenieris, incertas, vt certas pones, hoc serè spectans, vt eius status ac conditionis homines eligas, quibus eiusmodi accidentia inesse frequentius solent, vt pro iusto iudex, pro frænatore Iudæus vel mercator, pro honesto ac prudente consul abs te sumetur. Impropiè virtutes & vitia quibusdam animantibus inesse, quemadmodum & patibiles qualitates cernuntur, vt prudentia serpenti, feli tristitia, ira vel magnanimitas leoni. 3. Eodem modo potentia naturales habent, quæ melius quàm subiectis proprijs formari non possunt, vt risus homine, latratus cane. 4. Huc pertinent & qualitates patibiles, vt potè nigredo coruo, albedo cygno, dulcedo melli, amaritudo

ritudo felli, modo insunt eminentiore hæc pro illis accipiuntur. 5. Ad hæc quæ formæ accidunt, vt pulchritudo, turpitudinēq; subiectis itidem exprimuntur. 6. Huic deniq; præcepto multa alia subsunt, accidentia naturalia & artificialia. Subiectis quoq; modo conuenientia, vt si fugitiuus per Verrem, solus per Phœnicem, appendix per picem, incitamentum per calcar notetur.

CAPVT XIII.

De modis cateris.

Relata hoc loco spectantur quatenus vt accidentia subiectis quibus inhærent, nituntur, quare illorum ope & reliqua formantur. Continens pro contento, sæpè quoq; ponitur, vt dolium pro vino, pyxis vnguentaria pro vnguento, atramentaria pro atramento, quin & locus locatum denotat, vt focus vel caminus ignem. Formatur præterea per genus species adiunctis differentijs quibuscunq;, vt cupressus per arborem altam & viuentem: balena per pisces magnum: Achares per lapillum nigrum albis distinctum venis, & similia in quibus genere noto species ignota est. Idem in rebus non naturalibus obseruatur, vt cæxæ te conuiuium ad candelas sumptum, vel epulis apponi tum maxime solitis instructum admonet: Contra genera sæpè produnt species, vt canis

vt canis aut bos, vel potius canis cum boue animal, proprietatem naturalem, facultatem risibile, vel ridens. Eodem modo substantia, quantitas & qualitas & cæteræ categoriæ formabuntur: hęc deniq; reducuntur artium vocabula secundæ intentionis dicta, vt genus per bipes, species per hominem, subiectum per substantiam, vt cygnum, prædicatum per accidens, vt albedinem efformatam. Antequam ad verbum digrediar, notandum est, synonymorum, item verborum, participiorum & nominum verbalium, præterea concretorum & abstractorum, primitiuorum & derivatiuorum, simplicium & compositorum, ab illorum significatione non recedentium eandem esse formandi rationem: nam quid inter hæc illoq; discriminis sit naturalis sui memo officij memoria facillè notabit.

CAPVT XIII.

De verbis.

QVemadmodum multa suam ipsa nobis imaginem offerunt nomina, sic verborum non minima pars est, quorum figuras, ab ipsis petimus, hoc obseruantes, vt actiones illorum passionesq; per obiecta clara, & viua, quasi imagine exprimentes, vt carpere per carpentem flores, vel poma. Sed vt certum hęc quoq; viam retinea-

mus, modos in formatione verborum obseruandos, præsentī capite recensebo. 1. Est quo verba formandis actionibus aptissima continentur. 2. Quo verba naturales affectiones sequentia per subiecta sua repræsentantur, vt latrare per canem, boare per bouem, vlulare per vlulam, &c. de quibus Ouid. 3. Quo verba potentiarum externarum per gestus seu per actiones obiectis proprijs applicandas declarantur, vt videre per oculos in colorem defixos, audire per aures, instrumento musico adhibitas, gustare per libatum poculum. 4. Potentiarum actiones internarum exprimuntur, quod bifariam fit. 1. Per gestus corporis obiectis talem potentiam excitantibus admotis, vt dolere per eum, qui dolentis in morem circumtorquet corpus, vulneribus vlceribusq; plenum, lugere per ante paternum funus plorantem, inuidere per eum, qui vultu tristi felicitatem alterius aspicit, econtrâ gaudere per eum, qui lætitiā ex calamitate alterius præsentē capit. 2. Declarantur per actiones sensuum externorum, vt conijcere per odorari, scire per videre, tenere quid vel capere: clausis oculis quid videre vel tangere velle, pro ignorare: sed modus prior est præstantior. 5. Multa verba transitiva ad animum, sunt ad res visui non subiectas relata, per visibiles sunt formanda, vt differre negotium seu propositum per instrumenti alicuius suspensionem. Pro his notanda

notanda est hæc regula, vt ex Synonymia deli-
gantur verba, quorum significatio propriè specta-
ta sensibus magis patet, quale est in differre, su-
spendere, in summè studere mouere saxum, in do-
mate frenum iniicere, in laudare extollere, &c.
quod in alijs multis obseruatione dignum est. 6.
Huic regulæ similis est Metaphora, cuius in for-
mandis verbis vsus est frequentissimus: vt abij-
cere jugum, pro deficere, metiri pro censere seu ar-
bitrari, ardere pro amare, calcar admouere pro
incitare, & alijs eiusdem significationis. 7. Me-
taphoricis dictionibus adiungi possunt sententiæ
prouerbiales, quibus vt illis etiam sæpè vtimur,
vt imbram fugere, pro timere, metiri quid gno-
mone pro considerare, manum addere pro alie-
nis se negotijs implicare, duabus se fulcire ancho-
ris, pro subsidium habere, & alia sexcenta: de qui-
bus copiosè in adagijs Erasmi. 8. Vt nomina per
verba, sic contra hæc per illa quandoq; sunt for-
manda, vt senescere per senem, frigere per gla-
ciem, vel aquam frigidam, sapere per saporem,
nunciare per tabellarium. 9. Verba temporis
partem significantia per actiones fieri tum solitas
proferuntur, vt vespescere per accensionem can-
delæ, lucescere per eiusdem extinctionem. 10.
Priuationem intemperantia repræsentat, primò
per actionem vel passionem priuationis modo
sumptam, vt cessare, per abeuntem ab opere, ab-
stinere

stinere carne per abstinente ab apposita carne. II. Per abiectione instrumenti, vt cessare a prelio, per armoru depositionem. III. Per insignium ablationem, quod fit in verbis dignitatis, & officioru priuationem designantibus, vt mouere consulem, regem, &c. per fasces consuli, regi, sceptrum ademptum. 11. Verba motus formant, abiectionem cum loco, vt abire per hominem abeuntem a scamno. 12. Verborum quaedam per alia, vt per signa sua sunt exprimenda, vt seditionem facere. Per pulsum tympani, canere classicum, pro canere tuba, ediscere pro clauso libro discentem. 13. Causae per effecta formantur, vt laetari pro saltare, rixari pro digladiari, inhabitare domum pro aedificare, & contra, vt viuere pro cibum capere. 14. Verba relationem inportantia per correlata sunt exprimenda, vt docere per docentem simul & discentem, respondere per magistrum quarentem & discipulum respondentem. 15. Verba generis naturam seu magis communem habentia significationem, per commune minus sunt collocanda, vt laborare, per scribere, portare. 16. Quaedam gestibus a plerisque fieri consuetis effinguntur, vt vereri, per fricantem caput, consentire, per annuentem capite, nauisem habere, per expuentem, vbi notandum vt gestus adhibitis quibusdam instrumentis formentur aptissimi: vt curam habere, more vigilis, aut pastoris baculo, vel hasta niti.

Et hæ

ARTIFICIOSA: 41

Et hæc ferè sunt regulæ, quas in formatione verborum obseruare debemus. Cæterarum partium voces, quibus modis figurandæ sint, ex tractatu sequenti patebit.

TRACTATUS III.
DE DICTIONIBVS
Ignotis & non formatis.

CAPVT I.

De perfectis dictionibus.

Dictiones nobis incognitæ duplices sunt: significantes & non significantes: illis vocabula idiomatis cuiuscunq; non intellecta, cum vocibus rerum non formatarum subiiciuntur: his ea quæ studio & experientiæ causa conficta quandoq; proponuntur. Vox ignota, aut certe non formata modis tribus obseruatur, dictione, syllabis, & literis. Dictione iterum duobus modis fit, quando dictio nota & figurata, pro alia ignota, siue figurata ea fuerit, siue non, ob vocis similitudinem ponitur, quod plerunq; contingit in dictione.

dictionibus plura significantibus, vel in eodem
 vel in aduersis idiomatibus spectatis. In eodem
 vel metaphoricè, vt si alea, dum fortunam signifi-
 cat per aleam luforiam formetur: vel propriè &
 sine metaphora, vt si malus, a, um, substantiuum
 pro adiectiuo, κῆρ pro cor κῆρ id est, fortè sumatur.
 In diuersis duobus itidem modis fit: aut enim in
 vtrobiq; idem significant, aut diuersa. Si idem,
 sed res non formatas formandæ erunt iuxta præ-
 cepta alia, vt abyssus, qua dictione & Græci &
 Latini vtuntur figurarū puteo profundo. Si res
 formatas eadem vtrobiq; ratio erit, vt lychnus per
 lucernam. Quod si diuersa denotent, per notum
 ignotum manifestabitur, vt Mamma, id est aua,
 per mammam, id est, vber, μάς, per Hals / id est,
 collum: sic φῶς vir, pro vos, pronomen capitur:
 vbi tamen diligenter cauendū est, ne scil. plurium
 linguarum notitiam habueris, quod latina notasti
 dictione, germanica vel alia te notasse putes. Hæc
 de perfectis. Nunc de imperfectis pluribus agen-
 dum est. Imperfecta distinctione quid formatur,
 cum dictioni dictio non omninò similis est, sed
 dissimilitudo quædam, & discrimen inter ipsas
 cernitur; Discrimen hoc in tribus deprehendi-
 tur, vel in literis, vel in syllabis, vel in vtrisq;: In
 literis vna vel pluribus, similiter in syllabis, idq;
 tribus in locis, in principio dictionis, in medio, in
 fine. Talis autem differentia quatuor de causis
 accidit,

accidit, vel ob literarum syllabarumque abundantiam, vel ob defectum, vel ob diuersitatem, vel denique ob ordinem earundem contrarium: his defectiuus succurritur detractioe, adiectione, commutatione, traiectione, de quibus ordine dicendum.

CAPVT II.

De detractioe.

Litera vel syllaba, in dictione quam similiformare volumus, abundans detractioe remouenda est: Fit autem hæc ob syllabarum aut literarum ordinem modis tribus, aphæresi, syncope, apocope. Aphæresis est literæ, vel syllabæ principio dictionis subtractio, vt aceruus, ceruus, mensis, ensis, tiara, ara. Syncope literam vel syllabam è medio dictionis subtrahit: vt onerare, orare, canabis, canis, σφαῖρα, fera. Apocope sine dictionis aliquid detrahitur, vt anastrophe anas, verus, veru. Sed in usum huius ne confusio fiat, dandæ sunt regulæ, quibus animaduersis, ad dictionem prolatam perficiendam quid addendum esse admoneamur: pro quarum intelligentiâ, cuiusnam generis sint dictiones pro alijs sumptæ. Primo spectandum est: Deinde res tales in partes aptè sunt secandæ, seruato certo inter eas ordine, vt homo in partem superiorem & inferiorem: in caput, pectus, pedes: in caput, pectus, ventrem, pedes & sic

& sic deinceps, pro multitudine, vel paucitate syllabarum illius quæ formanda est dictionis. Bestias eodem in suas ordine partes diuides: item herbas & arbores, quæ si diuisionem nobis necessariam non admittent, hominibus seruato partium & syllabarum ordine ac numero jungenda erunt. His annotatis sit regula prima: vt sciamus quæ dictionis formandæ syllaba sit, ablata signum in parte dictionis sit figurantis numero syllabæ ademptæ, aut cui litera subtracta est, respondente erit collocandum: vt si hæc in aphæresi occurrat dicitio. Epirus commemoranda pro ea pyrum certo quodam loco ponam: quæ cum dictione vnus à fronte defectu literæ nondum perfectam offerat, nidum in illius apice, vel Epopem potius collocatum fingam, cuius admonitu dictioni, siue pyrus literam E, quam Epos suggeret addendam esse facile recordabor. Altera regula est, vt pro literis vel syllabis adijciendis figuras iuxta doctrinam de literis datam formatas dictionibus addamus, vt cumulus per mulum notatur, si Casparus venabulum aut veru in frontem muli fixerit. Postrema est, qua syllabæ deficientes vi & efficacia memoriæ naturalis notantur: nam parte dictionis alius cuius maiore ab arte hac formata credi vix potest, quàm facile & quàm expedite, reliquum quod deest, naturalis memoria suppedabit.

ARTIFICIOSA.

CAPVT III.

De Adiectione.

Adiectio est, cum dictioni formandæ litera vel syllaba additur: fit autem vt detractio tribus in locis: in principio. in medio. in fine dictionis. In principio per prothesin, qua litera vel syllaba principio dictionis additur, vt upus, vel pus dat lupus: per, aper, otium, lotium. In medio per Epenthesin, quæ medio dictionis quid interijcit, vt Lais lapis, mera merga, alium allium. In fine per Paragogen, qua extremæ syllabæ quid adiungitur, vt colum columba, papa papauer. Vt autem notes syllabas vel literas per figuram hanc additas, esse auferendas, fiet. 1. Vi & acie mentis nostræ. 2. Ablatione membrorum, quæ inter partes hominis & bestiarum numeravi, vt pus vel upus, lupus abscisso capite notabitur, per, apro capite truncato, colam, cauda dempta. In medio vix locum habet. 3. Iisdem nota partibus adiecta, quæ ordine vel literæ vel syllabæ demptæ respondebunt: quæ nota fiet colore, vel signo, alio quocunq; vt macula nigra mergam in medio notaueris, signum erit à medio literarum aliquam remouendam esse scilicet g. vt maneat mera,

D

CAPVT IIII.

DE MEMORIA
CAPVT IIII.

De commutatione.

Commutatio græcæ Antithesis est, cùm literæ
vel syllabæ commutantur, idq; vel in princi-
pio vel medio, vel fine. In principio vt illa, olla,
nix, pix In medio, vt alius, aluus, dudum, lutum,
ritus linus aut finus duabus iunctis figuris. In
fine, cœna cera. His duobus posterioribus mo-
dis formantur nōmina quàm plurima, græca in
os, in us, à Latinis versa, & ea quæ diphthongi tu-
iusdam in vocalem mutatione discrimen adfe-
runt. Est autem præceptum hoc admodum fa-
cile si dictione posita vocales, vel diphthongi vel
consonantes, vel literas simul omnes pro diuersi-
tate dictionum ordine discurremus, donec ver-
bum nobis inseruiens deprehendamus, verbi gra-
tia: in voce, finus, formandę consonantes hoc mo-
do, binus, cimus, dinus &c. Percurro omnes
inter quas finus & linus nobis inseruiunt. Idem
in cæteris obseruandum est. Signum commuta-
tionis erit, si rem litera sua prima permutatæ si-
m idem dictioni signandæ iunxerit, vt si super fi-
num scamnum quis posuerit. s pro f ponendum
esse significabit. 2. Fiet, si personam sub literas
quæ mutata est, contentam rei applices, vt si Si-
mon super finum sederit idem indicabit 3. Me-
morix naturalis tenacitate commutationi *oporu-
m*

ARTIFICIOSA.

27

ῥίλα, seu potius *ὁμοιολογία*, quæ est similitudo quædam inter, dictiones quâ habent vel in principio; vel in medio, vel in fine, vt si *arista*, pro *Aristotele*, pro *γενεά*, id est, ætas, genu sumatur. Et notandum hic modus est quàm accuratissimè, vt omnium longè facilimus atq; vtilissimus.

CAPVT V.

De Traiectione.

Metathesis seu Traiectio est literarum vel syllabarum ordo immutatus, vt *vigro*, *virgo*, *coma*, *mâco*, *mnaus*, *manus*. Fit autem modis tribus. 1. Situs literarum immutatione, idq; vel in prima, vel in vltima, vel in medijs syllabis. 2. Inuersione literarum omnium quando scilicet à littera dictionis extrema ad primam eiusdem ordine recurrimus, vt *âfor*, *rosa*, *amor*, *roma*. 3. Traiectione syllabarum, vt *risâu* *auris*, *nusma* *manus*. Traiectionis signum erit vel res vel persona, cui illa tribuitur inuersa. Hæc de dictione.

CAPVT VI.

De Syllabis.

Syllabis formantur dictiones, dum in partes, vel syllabas diuiduntur. In partes diuidi tum voco, cum in duas, tres vel quatuor, partes idiomate

D 2

quocunq;

quocunq; significantes distributæ figuris proprijs
 adhibita literarum, si opus fuerit, variatione qua-
 licunq; donabuntur: vt verba statuamus, & fun-
 damus, notantur illud in statua & mus: hoc in fun-
 da & mus, partes diuisum est. Quod si vna tan-
 tum, vel altera partibus fuerit figurata, reliquis
 præceptis infra scriptis formabuntur. vt casus in
 ca & ius, quarum posterior per suam, prior per
 Casparum aueniam sui dantem exprimitur. In
 syllabas dictiones diuidi tum volo cum neq; ipsæ,
 neq; partes illarum, quid significant: quapropter
 syllabæ dictionibus figuratis, quæ syllabam eius-
 modi vnâ atq; alteram habent initialem, sunt ex-
 primendæ, vt occurrente dictione hac alacer eam
 in a, la, & cer, syllabas diuidam, priores duas dabit
 ala, postremam ceruus, alatum igitur ceruum pro
 ea substituam. Hoc præceptum quia vtile valdè
 est, quo pacto sit intelligendum, paulò dicam ex-
 plicatius. Colligenda igitur sunt ex dictionario
 latino, græco, vel linguæ alterius thesauro rerum
 ordine alphabetico significatarum vocabula, me-
 moriæq; diligenter mandanda: tunc occurrente
 dictione non inrelecta & in syllabas à te discerpta,
 hæc illis in hunc usum collectis dictionibus for-
 mabis non quibusuis, sed ijs, quæ ab iisdem cum
 vocibus propositis syllabis initium sumunt. Quod
 si aliqua duas vel plures dictionis formandæ sylla-
 bas ordine referet, eam præ alijs, vt rerum multi-
 tudini

rudini parcat, assumes: vt A, syllabam faciens, velut in amo, notat anus, acus &c. Ab, abacus, abi, abies, ac, accipiter, ag, agger, al, albumen, alium, ar, arbor arcus: ara, aratrum, vel ara nomen &c transeundo per omnes ordine literas & syllabas, vbi notandum est, ne in applicatione harum dictionum syllabas imperfectas, sed integras accipiamus, vt pro syllaba ac, accipiter, non acus, pro an, anser, vel anguilla, non anethum sumenda est, ne oriatur rerum eò confusio. Ad augendas syllabas propria quoque nomina hominum quamplurimum conducant, pro quo notandum syllabas aut à vocali, aut à consonante sumere initium. Si à vocali aut à consonante & syllabam vel per se, vel cum adiuncta sibi consonante constituit: si per se tot ex illa resultabunt syllabæ, quot additæ abs te fuerint consonantes: vt aratro si Bernhardum præponas aratorem habes ba, vel bara syllabas ad dictionem barathrum, vel similem formandam: si Casparum cara, si Danielem, Dara, &c Sic Cornelius si apexabinem comederit, conficies cape: Si Petrus papæ, item si Bernardus olus habuerit, habebit solus: hic si anum purgauerit, erit sanus: Si cum sequente consonante syllabam vocalis componat, eodem modo syllabarum numerus augebitur, verbi gratia, incudi propositus Bernardus formabit bin, Casparus cin, Dauid din &c. quibus in dictionibus, a

ali syllaba recipientibus vti suo tempore quispiam poterit. Quod si à consonantibus initium faciant syllabæ augebuntur dupliciter, vel præfixis vocalibus, quo pacto vna etiã syllaba crescunt dictiones, vt si Iohannes ligula vmbilicum ligaerit, formabis ilium: vel consonantibus, vt si Casparus rapam Simoni dederit, cras compones. Obseruandum autem est, tum adhiberi maxime propria cùm dictio formanda in principio, medio vel fine vocalem habuerit, verbi gratia, Sint formandæ dictiones, amo, emo, imo. Si Albertus monachum percusserit, monedulam habuerit, molam ué manu verterit. Prima ab his syllaba sumpta, verbum amo formabis. Si Eberhardus circa eadem fuerit occupatus emo, si Iohannes imo. In his & ex his literis compositis nominibus annotandum est necesse non esse, syllabas dictionis alicuius omnes hac arte componere: non vna vel altera eadem contexta reliquas memoria naturalis officij sui haud memor promptè satis refundet.

CAPVT VII.

De Literis.

PER literas hoc loco intelligo alphabeta, ex nominibus proprijs, hominum, animalium terrestrium, aëreorum: Item arborum, herbarum, lapidum, fructuum, vestrum, rerum domesticarum

rum & instrumentorum utensilium quibuscunq; composita. His duobus uti in odis possumus, vel singulis separatim captatis, vel quod melius est omnibus mistim sumptis, in primæ cuiusdam syllabæ litera locum personam sub illa litera comprehensam substituentes. Necessè igitur est, ut personarum nobis cognitarum alphabeta multa habeamus collecta. tanta enim hac in arte illarum est utilitas: ut eius magnam certè partem sibi vendicent, tum in locis tum in figuris ex literis præcipuè formatis. Nunc exempla pauca proferam, quibus moniti studiosi dictiones quascunq; dummodò proferri scribiq; possint, simili modo component. illud tantum obseruaturi, ut res syllabam constituentes. actionibus aptè cohæreant, quò citius memoriam, atq; felicius excitent, verbi gratia, vocem Ab dat Albertus, Andreas vel alius sub A litera positus cum bipenni stans, cum bombardâ, baculo vel re alia. B subiecta Absidem bombardam explodens in simiam, suem, vel eadem baculo percutiens. Nec, Nicolau: emunctio candelam emungens, Δῆλος, Daniel ignem excitans dat Δῆ, cui ordine succedens Lambertus oua in sartagine includet, ex qua actione posterioriorem syllabam λος compones quibus connexis dictionem propositam Δῆλος formabis Hoc sicuti & sequenti præcepto, partium inflexionem respicientium, & pronominiu: voces formantur:

vt Nam referet Nicolaus, aleam, atramentarium, amphoram super mensam ponens. Iam Iohannes idem faciens: tu Taurus vaccam comprimens, vt e contra. Negotium autem præfens, vt felicius succedat, notandæ sunt regulæ sequentes.

1. Vt personas resq; notissimas sumamus.
2. Vt forti imaginatione exprimantur.
3. Vt eadem syllabam componentes optimè cohæreant.
4. Vt persona agens primum ferè locum teneat, proximum res.
5. Quod si duæ fuerint similiter habentes se, prior in persona dextra constituetur posterior in sinistra, ita vt persona locū primum, res in dextra proximum, vltimum ea quæ in sinistra, teneat, vt Cur, exprimitur per Casparum, cum vera in dextra, & astro in sinistra ad te conuersum.
6. Si duarum vna vt res locanda, altera vt locus affecta fuerit, illa prior, hæc posterior erit: verbi gratia, vt in eodem maneamus exemplo: Cornelius vitrum in risum ponet.
7. Si persona assumatur altera, res per accusandi casum elata medium locum tenebit: Accusatiuus enim rei datiuo personæ præcedit: vt Cornelius dat vitrū Reinerō.
8. Quod si hæc, vt instrumentum alteri applicabitur eidem illa præbit, vt idem ventilabro tollit rapas: vinculo rotam ligat: virgis Reinerum cædit.
9. Continens contento præponitur, vt tenet vna ripas.
10. Sedes personarum rationi accommodata eandem proximè sequitur.

quitur: vt Iohannes sedens super lapidem dat li-
brum, Urbano super dolium sedenti. 11. In vo-
cabulis deligendis ne errorem similitudo pariat
diligenter cauendum est, vt si taurum sumas, ne te
bouem aut vaccam, aut vitulum accepisse arbi-
traris. 12. Dictionum Synonymia, quæ mater
horum errorum hac in arte dici potest summa cu-
ra studioq; fugienda est, ne scilicet vocem hanc en-
sis si sumpserit illam, gladius eiusdem cum hac
significationis, te sumpsisse putes. Quod vt vite-
tur dictiones in vsum hunc delectas in chartam
inscribes, & inscriptas crebrò perleges. Euitabi-
tur etiam eiusmodi error si generis eiusdem, re-
bus, accidens qualecunq; discrimen aliquod fa-
ciens, tribueris, easq; sic distinctas vocibus diuer-
sis abs te exprimendis accommodaueris, vt si en-
sem pro gladio lato, gladium verò pro tenui & ob-
longo accipias.

CAPVT VIII.

De Placito.

Arbitrarium seu placitum appello, cum quis
in dictiones, in arte vel scientia circa quam
versatur, vtitiores, vel alias non figuratas dictio-
nibus figuratis, nominibus proprijs personarum,
vel signis quibusdam veris aut fictis, expresserit:
vt L. Falcid. falce, de Aleator, alea: de Carbon.
ediect. carbonario. Sic autem A, dabit aper, ab, ab-

D § bas,

bas, clam, clavis, palàm, pala, inter, intercula. quomodo præpositiones reliquas, & Syngategoremata quæcunq; formare nõ erit laboriosum. 2. Formantur voces eiusmodi personis certis in harum tantum usum collectis: vt A, Alberto. ad, Adamo: ante, Antonio &c. ita vt hæ cum illis literis primis conueniant. 3. Per signa excogitata à nobis, vt si quis pro præpositionibus accusatiuum regentibus, stellam auream collocet: pro ijs. quæ ablatiuum admittunt, argenteam: quæ vtrumq; partim auream, partim argenteam. Sic aduerbia loci, loculis, temporis, horologio confirmandi, sigillo, Demonstrandi, indice. Horrandi, tuba, similitudinis, norma effinges. Coniunctionibus copulatiuis, vinculum quoddam, tribuetur. Disiunctiuis, idem disruptum, Discretiuis, terebrum: aduersariis, cornua tauri, cerui, hirci, &c. Quod in interiectionum, & in cæteris coniunctionum potestatibus similiter est sentiendum.

TRACTA-

TRACTATUS III.

DE CONIUNCTIS dictionibus.

CAPVT I.

De Poëmatibus.

Hactenus de Simplicibus, nunc de
Coniunctis dictionibus, seu de Ora-
tione nobis sermo erit. Oratio-
nis autē partes multas esse nemo igno-
rat, ex quibus eas quæ formationem
exigere videntur, singularem, tractandas eligam
à poëmatibus exordium capturus Poëmata me-
morizæ mandantur. 1. Formando primam tan-
tū cuiuslibet dictionis literam, verbi gratia, vt
versus huius: *O mibi præteritos referat, &c.* me-
mor sum, vocalem O. Que certo quodam in loco
posita formabo, qua regula vtimur, cum dictio-
nes versuum initiales figuratæ non sunt. 2. Mo-
dus est, quo prima versus dictio figuratur, verbi
gratia versus illius: *Poma dat Autumnus, &c.* re-
cordabor per eum, qui poma pueris distribuit.
Et huius vsus est in dictionibus formatis. 3. Cum
rei conceptum seu versus totius summam figure
exprimimus, verbi causa, vt *dystichon hoc* (Nec

qua praterijt rursus reuocabitur vnda. Nec qua pra-
terijt hora, redire potest. memoria teneam, primo
 loco aquam, & iam ex gutturnio fluere cogitabo:
 secundo loco horologium ponam. vbi aqua flu-
 ens prioris, posterioris horologium summam ex-
 primit. Hic rerum varietas, & multitudo ternis
 binis, singulisq; quandoq; vocibus in vno versu
 comprehensa spectanda est eaq; si naturali me-
 moriæ non confidimus, tot figuris, quàm multi-
 plex illa fuerit, proferatur, necesse est, vt *Sylua se-*
ras cepit, volucres agitabilis aer. Hic versus duo
 continet membra, hoc priore illud posteriore he-
 mistichio, quibus obseruandis figuræ duobus in
 locis collocata, constituuntur. Fingo igitur syl-
 uam esse, vel naturalem quendam saltum ad hoc
 eligo feris repletum, supra quem volucres in aëre
 circumuolitantes memoriæ imprimo. 4. Ex su-
 perioribus compositus est, cum & literæ vel di-
 ctionis primæ & rei summæ notas excogitamus:
 qui quidem modus sicut operosior est, ita & com-
 modior: vt pro versu hoc: *Nunc duo concordet ani-*
ma moriemur in vna: duos inuicem dum complexu
 hærent, sub nuce mortem obire fingam: vbi nunc
 tanquam locus prior, occurrens aduerbium nunc,
 mors vtriusq;, rem versu expressam suggeret. 5.
 Et postremus est, cum initiales versuum literæ,
 figuris, actionibus aptè concinneq; coherentibus
 donantur, quo modo versus 100. locis paucissi-
 mis

anis concludes. Exempla breuitatis causa prætermitto.

CAPVT II.

De sententijs ac legibus.

Sententiæ tum politicæ, tum sacræ, memoriæ traduntur, rei summâ simulacro vno, vel pluribus exprimendo adiuncta plerunque dictionis aut literæ primæ nota: verbi gratia, sententiam hanc: Non omnia omnibus æquè feliciter cedunt, ita formabis. Finge puerorum trium nubus colludentium ternas vnumquemq; nuces in scrobè hac iniicere sorte, vt primo omnes tres, secundo duæ, tertio vna tantû incidat: per nuces, Non, dictionis primæ recordaberis per ternas nuces, omnia per pueros tres, omnibus, per casum deniq; nucû diuersum, non æquè feliciter cedunt. Nota autem neq; in sententijs, neque in legibus, neq; in vlla orationis parte verba singula notis esse exprimenda: sed illa solû quæ rei medullam attingunt, quæq; diuersitatem tum qualitate, tum actione præsertim inferunt. Nam voces reliquæ cum earundein ordine naturali commendandæ sunt memoriæ quæ hac in arte ita exercebit se, vt rei simulacro totius contenta cætera sine vlla verborum mutatione retinere, retentaq; reddere consuecat. Quod sententiæ plura fuerint membra, plures quoque formæ ponendæ erunt, vt pro illa

Matth. 7.

Matth. 7. Petite & dabitur vobis &c. figuras fr̄
 tuam tres, primam, duos homines, hunc petentem
 & inuenientem secundo loco: tertiã, hunc
 pulsantem, aperientem illum loco tertio. Fre-
 quenter autem contingit, vt quot verba tot ora-
 tionis membra videantur esse. Quare suam cuiq;
 notam apponere non inutile quandoq; videbitur:
 hæc de sententijs. De Legibus tria videntur ex-
 plicanda esse: primum est modus, quo res de quib;
 scriptæ promulgatæq; leges sunt, aprè distin-
 ctæq; expressæ nobis repræsentantur: alterum est
 legum vel paragraphorum singulorum ad locos
 applicandi ratio: ita vt numerus eorundem ob-
 seruari commodè satis possit. Postremum est
 particularum in iure citandarum prompta & ex-
 pedita retinendi via: de istis duobus præsentis ca-
 pite agam, hoc postremo in caput de citatione re-
 iecto. Quod ad leges obseruandas attinet, nihil
 ea de re hic dicendum puto, cùm modi quibus id
 fieri debeat, partim antecedente, partim sequenti
 capite à me (ni fallor) traditæ sint omnes: vt sunt
 literæ vel dictionis cuiusuis legis initialis notatio:
 rei siue negotij principalis imagine viua expres-
 sio: aperta rerum magnitudinis in vnam ean-
 demq; legem, aut paragraphum iniectæ partitio:
 membrorum si placuerit singulorum explicatio
 formatioq; &c. ad applicationem igitur legum, &
 earundem

ARTIFICIOSA.

79

earundem paragraphorum si quos habent accedo:
 vbi curandum inprimis est, vt locos si illarū me-
 minisse semper velimus quā plurimos, eosque
 immutabiles conquiramus, libri alicuius titulis
 singulis, certis quibusdam ex ijs destinatis. Hi
 deniq; sic describendi sunt, vt effigies secundū
 titulos efformatæ, & locorum distinctionem in-
 dicent & in quo titulorum quisq; cubiculo, vel
 dōmo inueniendus sit, eadē apertē tibi demon-
 strent, verbi gratia pro titul. 1. lib. 1. ff. statuam ju-
 stitiæ super eius in quo disponere titulum illum
 voluero, cubiculi iauuam mente ponam, pro 9.
 Senatorem. pro 10. Consulem, quod de omnibus
 obseruato titulis, pro quibus formandis te ad præ-
 cepta voluntaria, & ad alia tractanda, tria præcepta
 conferes. Quo facto cubiculorum locos homini-
 bus, arboribus, animalibus terreis & aëreis, tum
 angulis, tum angulorum interstitijs vbi opus vi-
 debitur additis augebis iunctis illis figuris ma-
 gnis. 4. Circulis in formam crucis terminatis pa-
 rietibusq; affixis. Præterea opus est vt titulos eos,
 qui in libro vnoquoq; præscripti sunt, ordine dis-
 ponas, memorizq; mandes. Adhæc vtile admo-
 dū est, vt locus tituli alicuius legibus assignatos ita
 numeris distinguas, vt vnaquæq;, quota sit scire
 quamprimū possis, cui duo conducunt maxi-
 mē, prius est, si eam cui s. vnus vel plures subijci-
 untur, legem signo quodam ab alijs se creueris.

Posterius

Posterius si figuris, quàm paucissimis leges comprehendendis, ita vt legem vnã sequi additur; alteram, si fieri potest, effigies oculis exhibeat, sed hæc viua voce sunt explicanda.

CAPVT III.

De Periodis.

EPistolæ, Orationes Rhetoricæ, Conciones, Disputationes, & Sermones alij longiores, ex pluribus compositi periodis hæc arte formantur, si periodos aut singulos aut principaliores tantum figuris exprimimus. Quare si quibus modis has formari conueniat, breuiter declarauerim, & diuina orationis partes qua ratione memoriæ tradantur, erit explicatum. Periodi aut vna aut pluribus partibus coniunctione discretiua, aduersatiua, causali, conditionali, seiunctis, aut certè ob rei varietatem diuersis constant. Si vnã tantum habuerit vel membra ea vnico conclusa est, vel pluribus, si vno vnãquæq; figura contenta erit: verbi gratia, Periodus 1. Epist. 12. lib. 5. Coram me tecum, formabitur per eum, qui cum epistolam, rubicunda vel tecta facie tradidit, statim abit. 2. Si plura extiterint membra, plures quoq; formari possunt imagines, vt periodus illa, Si te dolor aliquis corporis &c. plura continet membra, licet non plures vna partes, primum in voce dolor consistit,

consistit, quæ vulnere: secundum in ludos, quæ
 comœdia, tertium in fortuna, quæ rota, quartum
 in sapientiæ nomine, quæ serpente formatur. Fin-
 ges igitur quendam Simonem nomine vulnera-
 tum, iuxta fortunæ rotam cum Serpente, quam
 dextra tenet, sedere ludo scenico in loco sequente
 instructo. 3. Si pluribus partibus constabunt pe-
 riodi, singulæ pari modo partes figuris donandæ
 sunt, vt periodus hæc. Si quid est in me ingenij
 &c. Pro Archia, quatuor absoluitur partibus, qua-
 rum tres priores per oratorem oculos igneos, os
 melle oblitum, librumq; dextra habentem con-
 formantur: quarta formabitur, si Albertus Licias
 (propter nomen poëtæ) & aristas iuxta se habue-
 rit. 4. Quod si periodus in membra fuerit con-
 scissa minutissima, vt est Inuectiue in Cat. 3. pe-
 riodus 1. membra ea sic figurabis, vt locis quàm
 paucissimis simulacrorû contenta sit multitudo.
 5. Notantur periodi, dum rei & negotij totius bre-
 uiter & summatim comprehensi notam statuimus.
 Videndum autem est, vtrum actio & persona a-
 gens in periodo reperiat nec ne, id si fuerit, ima-
 gines per agentes personas formabimus: si hoc
 annitendum diligenter est, vt dictiones periodi
 principales actione edita à persona rei attributa
 exprimamus. 6. Exhibentur formati ijs, qui-
 bus constant argumentis, figuris, tropis, alijsque
 Rhetoricis ornamentis. 7. Primam tantum cu-
 iuslibet

iussit periodi dictionem vt de versibus docui,
notando, 8. Coniungendo modos plures.

CAPVT IIII.

De Orationibus & Concionibus.

QVia res quæuis ex partibus suis componitur,
& quia perfecta illius cognitio ex harum di-
stincta pendet notitia, declarata periodorum for-
matione, orationes quibusnam modis efformati-
dæ sint, facile cuius erit intelligere. Porro est
alius quidam modus orationibus perfamiliaris de
quo breuiter annota: Inspicienda primùm est, &
animo sedulo percurrenda res, tota oratione ex-
pressa, vel à nobis dicendo mox exprimenda, quæ,
qualis sit, quibus personis actionibusq; constet,
(tum in partes rhetorum proprias) distributa,
quid in harum vnaquæq; fiat annotandum, &
pro rerum, personarum, actionum, argumenta-
tionum, & locorum Rhetoricorum varietate atq;
distinctione quælibet in suas partes iterum reso-
luta, figuris aptissimis exprimenda debet. Sed hæc
memoriam suam naturalem, dicendiq; faculta-
tem quisq; perpendet, vt pro viribus illius multi-
tudinem partium, locorum, atq; formarum, vel
augeat, vel minuat. Conciones eadem dispo-
nendi ratio est, quare ab eo, qui concionator con-
cionem habiturus est, ea in duas, tres, quatuor,
vel plures pro diuersitate materię partes prima-
rias

ARTIFICIOSA.

rias diuidatur, mox harum vnaquæq; in minores
secabitur, sectæq; figuris aptissimis, quoad fieri
poterit, expressæ in locos ordine sibi succedentes
firmiter collocabuntur. Duo verò de locis hîc
notanda occurrunt: primum est, vt partibus ma-
ioribus loca propria & rei maximè conuenientia
tot eligas, quot minoribus, in quas illæ distinctæ
sunt sufficere putabis: Alterum, vt locos testimo-
nijs scripturæ, atque auctoritatibus DD. tract. I.
præscriptos & infra latius explicandos, præ illo-
rum multitudine tribus præfigas.

CAPVT V.

De historijs & negotijs.

Historiarum, cum Ecclesiasticarum, tum poli-
ticarum, aliæ sunt vniformes, difformes alię:
Vniformes appello eas, quæ actione vnica absol-
tuuntur: difformes, quę actionibus varijs ab iisdem
personis vel diuersis transactis constant. Man-
dantur autem memoriæ historiæ, cum actiones
singulas personis, habitu, gestibusq; accommoda-
tissimis, notissimisq; adhibitis, ita instituimus,
vt luculenter, distinctè & ad viuum quasi expres-
sè repræsententur. Quæ res quia per se aperta est
fatis, non est cur eam exemplis cuiuslibet passim
obuijs manifestem. 2. Notantur historiæ, cum
vnicam tantum negotij principalis maximeque
notabilis

notabilis, & hanc à cæteris historijs notam distinguente[m] ponimus, quod quidem pictoribus, statuarijs, acupictoribus in exprimendis historijs v. sitatissimum est, verbi gratia, Historiæ de Cyr. 1. Iust. recordaberis, per vitem ex naturalibus virgibus enatam, per expositum à pastore puerum, per hunc à cane lactatum: deniq; per filium patri comedendum in conuiuio appositum. Negotia à te conficienda notabuntur modis itidem duobus: priore, si in locis, vbi eadem agere decreuisti, vel tibi maximè obuijs, eorum signa statueris posteriori, si in digitis & articulis, prima cuiuslibet litera depicta notas posueris.

CAPVT VI.

De Argumentatione.

Argumentationis species duas, vt præcipuas, hoc loco tractandas, accipiam Syllogismum & Enthymema, de illo prius, de hoc posterius agendo. Syllogismi notantur, cum vel medium vel præmissas formamus. In disputationibus prolixioribus, mediolorum tantum imagines effingi, easq; in partibus corporis illius hominis quocum disputamus, vel alterius, eo, quem in partibus humani corporis tradidi, optimè disponi consultum est. In alijs præmissæ vtriusq; facta simulacra in corpore humano sic distribues, 1. Ponendo maiorem

ARTIFICIOSA.

maiores in pectore, vel ventre, probationes maioris, in dextro hominis latere, minoris in sinistro.

2. Maiorem in dextra, in sinistra minorem ponendo. Rationes vtriusq; eodem quo ante collocandæ erunt ordine. Affirmationem, negationemq; propositionum adverte. 1. Signo capitis ab homine, super quem argumentum collocasti, dato. 2. Signis ijs, quibus in absoluendis dammandisq; reis antiqui vsi fuere, vt affirmationem calculo albo, negationem nigro, illam, faba alba, hanc, nigra, illam creta, carbone hanc notando.

CAPVT VII.

De ratione dictandi.

Dictandi ratio, qua res plures & diuersas eodem dictamus tempore, duplex est, & scripto & ex memoria: illa quidem simplicior faciliorq; hæc verò difficilior, atq; artificiosior est. Qui igitur diuersas scriptoribus diuersis prælegere vult materias, primò curabit vt folia chartæ, pro vnaquaque materia comparata multitudine dictionum, aut saltem sententiarum, membrorum, versusum æqualitate, quantum fieri potest, conueniant. Deinde membra versus aut sententiarum folij cuiuslibet virgulis longioribus separatim distinguet, & distinctas numerorum formas notabit. 3. Membra singula singularum memoriarum,

E 3

materia-

materiarum sic distincta & annotata hoc ordine Scribis, dictabit, vt primo membrum 1. fol. 1. vbi prælegerit, mox secundo membrum 1. folij seu materiae 2. Subijciat tunc tertio folij 3. membrum 1. Hinc quarto fol. 4. membrum quoq; 1. Quo facto ad folium primum rediens ex eo Scribæ primo, membrum secundum leget: post hoc secundo folio, Secundo secundum: hinc tertio, secundi folij tertium, &c. quam viam si tenuerit efficiet vt scribarū vnusquisq; materiam sibi prælectam eodem tempore habeat absolutam. Ex memoria dicturus locis pro materiae diuersitate sibi propositis, vnā post alterā iam iam prælectam, acie mentis leuiter applicata mandabit ordinem illorum perpetuò iterando.

CAPVT VIII.

De Tempore.

QVonia ad citationem cūm tempus tūm numerus inaximè pertinet, de duobus his prius, quā de illa dicam, necesse est. Tempus communiter acceptum formabis sphaera Mathematica, siue Astrolabio ab angelo celerrimè circumacto. Partes eius duplices sunt, aliæ essentiales, accidentariae aliæ. Essentiales sunt praesens, quod per caput Leonis, vel per dictam sphaeram ramusculis cerafi ad axis extremitatem, vtramque cum fructu possitis exprimitur: praeteritum notatum per

per lupum, vel caput illius, per eandem sphaeram
 ramusculis arefcentibus deformatum: futurum
 à cane lingente, à gallo vel pavone canente, à
 sphaera cum ramusculis pulchrè florentibus exhi-
 bitum. Hæc de partibus essentialibus. Acciden-
 tariæ temporis partes multæ sunt, ex variarū qua-
 litatum obseruatione desumptæ, quarum præci-
 puæ sunt hæ: annus, qui per serpentem caudam
 sibi mordentem vel per circulum aureum magnū
 exprimitur. Lustrum, quod gesticatoribus:
 Decennium, quod puero super baculum equitan-
 te, vel alpha, aureo colore picta. &c. Vide pictas
 de hominum ætatibus imagines & figuras, qui-
 bus notari maiores annorū numeri solent. Men-
 sem vniuersaliter sumptum: Luna, vt causa illius,
 aurea ostendet. Menses ipsi modis varijs expri-
 muntur, figuris Calendarijs de mensibus frequen-
 ter appictis: vt Ianuarius sene igne se calefaciente,
 vel epulante. Februarius, semente &c. 2. Effectis
 suis potioribus, vt Aprilis, gramine: Maius, flori-
 bus: October, vuis &c. 3. Per figuras 12. signorū
 Zodiaci, vt Ianuarius per Aquarium, Februarius
 per Pisces, Martius per Arietem &c. Exhiben-
 tur deniq; festis præcipuis, mensibus singulis in-
 currentibus, de quibus Calendarium consule.
 Dies, 12. horarum tabula notabitur, si generaliter
 eum sumpseris. Hebdomadales signabuntur dies,
 1. Septem planetarum figuris. 2. Characteribus
 E 4 planeta:

planetarum. 3. Metallis ijs, quibus planeta influunt. 4. Christianorum more, dies Solis resurrectione Domini: Lunæ, maledictione fici: Martis, nuptijs Canæ Gallileæ: Mercurij, concilio & venditione Christi: Iouis, Cæna Domini: Veneris, crucifixione: Sabbati, sepultura eiusdem. Noctem indicabit candela, Lucerna, ampulla: horam, quoduis horologium. Momentū, ictus oculi.

CAPVT IX.

De Numeris.

NVmeri modis annotantur tribus. 1. Suis ipsi notis colore nigro, rubro, vel aureo magnitudine debita formatis. 2. Figuris artificialibus, vt vnitas numeri principium, hasta, columna, virgula, baculo. Duo, pisce os aperiente, furca, bicuspide, patibulo duabus columnis fulto, animali bipede quocunq;. Tria à tripode, à sede tribus fulta pedibus, à furca tricuspide, ab equo trahente carrum, à patibulo duobus postibus erecto, fureq; in eo suspensio, vel ab alio tribus fundato columnis, offeruntur. Quatuor, dabit scamnum vel mensa, feratrum, animal quadrupes, currus, &c. Quinq;, exprimet figura quinq; habens angulos, monotrochium, vel forceps ansis erectis, diductisq;, equus currum trahens. Sex, formabit tripus super tripodem, sedes quæ constat tribus pedibus,

dibus super aliam totidem suffultam posita: Animal quadrupes, & cornutum: Limax è testa caput exerens: currus à duobus equis tractus. Septē, exprimuntur gnomone, duobus ostij angulis, patibulo militari semidimidio, curru à tribus equis tracto. Octo, exhibent duo annuli, duo globi, duo poma, duo scabella, vno super alterū vbiq; posito. Nouem, efficies tripodibus, vel sedibus, tripedalibus tribus sibi mutuò impositis. Tripode vel sede tripedali ab animante quadrupede cornutoq;, vt boue, ceruo, &c. cornibus portata. Decem dabit crux, anguis sibi caudam mordens, pepo, caput papaueris, pomum, circulus, annulus, globus si vnitatibus postposueris. Cæteras numerorum species ex harum inter se varia dispositione formabis. Huc pertinent, quæ numerum 50. denotant, vt Ocrea, pes, securis, gnomon, alarium, &c. vt L. posita. Centum representabit semicirculus, cornu, arcus, calx ferratus. Quingenta vas cum duabus ansis, arcusq; Turcicus vt D. collocatus, Mille, anchora & alia, vt M. formata. 3. Formabunt numeros artifices 10. vel 14. diuersi, numerum ex primis decem certum vnusquisq; referens, quæ res ad figurandas idonea admodum est, ita vt adhibito dimidia horæ exercitio, res miræ vtilitatis efficiatur.

E § CAPVT X.

De formatione particularum citationis maiorum.

Partes citationis sunt duplices, ampliores siue maiores, & angustiores siue minores. De his igitur dicturus, primò Maiores quæ sint, & quomodo formentur, declarabo. Deinde quas angustiores vocem, quænam eæ sint, quot modis notandæ, aperiam. Demum qua locis ratione citationũ particulæ debeant applicari similiter ostendam. Ampliores voco partes, auctorem & opus, siue librum auctoris. Auctor modis exhibetur quatuor. 1. A sua imagine, vt S. Matthæus ab angelo, Lucas à boue: Sic Dauid, Aristoteles, Galenus, Iustinianus, & alij à simulacris suis, si nobis ea fuerint, repræsentantur. 2. Ab opere, quod conscripsit: hoc quemadmodum fiat statim dicetur. 3. A libro figuræ auctoris iuncto, vt S. Marcus per Leonem, & librum obseruabitur. Quod si libri eiusdẽ extiterint plures, distinguendierunt in hunc modum. Primò libri cuiuslibet notatione auctori adiuncta, de qua infra. 2. Gestibus aut signis eidem pro librorum diuersitate diuersis attributis, verbi gratia, pro Euangelio S. Iohannis, ipse concionabitur: pro epistola, scribet: pro Apocalypsi, mentem & oculos in cœlum erectos habebit, 3. Distinctione librorum colore diuerso

ARTIFICIOSA.

diuerso assignata, verbi gratia, volumen Oratio:
 Cicero: primum, colore aureo, alterum rubeo,
 tertium viridi erit infectum. Quarto, nume-
 ro libris inscripto, vt volumen I. vnitatem in li-
 bri superficie posita, secundum binario, ternario
 tertium. Offeritur demum scriptor vel auctor per
 aliam personam nomine & officio sibi non dissi-
 milem: vt Bartholus per eximium Iurisperitum,
 Galenus per Medicum praestantissimum &c. Li-
 ber modis obseruabitur septem. 1. Sua ipsius fi-
 gura, quod fit, cum eos qui ob lectionem assidu-
 am, vsuq; quotidianum nobis notissimi sunt, in
 locum vi mentis ponimus. 2. Cognoscitur per
 auctorem, quod fieri solet cum vnicum tantum ali-
 cuius extat opus. 3. Per auctorem & librum si
 notus vterq; fuerit. 4. Per inscriptionem seu ti-
 tulum libri, vt liber Aristotelis de caelo formabi-
 tur per librum solum, vel per Aristotelem cum li-
 bro, qui stellis depictus fulgebit. 5. Per libri ma-
 teriam, quae cum inscriptione saepe conuenit: quae
 si partialis, multiplexq; in eodem reperiatur libro,
 hic per vnamquamq; illarum, si notabiles & di-
 stinctiuae fuerint, poterit assignari, vt Primus liber
 Moysi, per hominis creationem, per casum primo-
 rum parentum, per fratricidium Cain & Abel per
 diluuium seu per Arcam Noe: & per Arahamum
 filium occidentem, & per alias ibidem repertas
 historias: quod idem in omnibus aliorum aucto-
 rum

rum libris obseruatu dignum est. 6. Formantur juxta præcepta de dictionibus ignotis data: vt Aristotelis Logica, lorica: Physica, vesica: Digesta, digitis in manu ingentibus. Pandesta, pane, panno &c. Authen. aucupe, auro, aue &c. Codex, codice propriè sumpto, vel cortice. Feud. funda, fidelia, fide, &c. 7. Tandem per signa consueta seu arbitraria: vt Digest. seu Pandect. ff. vel x. vel per librum panno Pantheræuè pelle obductum: lus canonicum seu Pontificium vel per ingentem librū, à canonico quodam. aut à S. Pontifice monstratum. sicuti ciuile, per librum à ciue tentum, & idem de omnibus omninò libris iudicium est. Nunc ad alteram citationis partem procedam.

CAPVT XI.

*De formatione particularum
minorum.*

Angustioris citationis partes eas dico, quæ amplioribus, vt particula adiunctæ, rei alicuius tractatum in minores quasi partes dissecant: quales apud Theologos sunt dist. quora: apud Iurisperitos num: lex, §. &c. cū prima L. aut §. dictione. Apud Medicos cap. Sect. Aphor. &c. Apud Philosophos text. com. &c. de quibus in sequentibus. Hæ & similes citationum formulæ modis formantur quinq: 1. Si maiusculis eas in libris, vel coro-

vel coronis, caracteribus ijs, quibus ab auctoribus
 præscribi solent, depictas finxeris. 2. Primas ea-
 rum literas literis instrumentalibus à Rosello l. 2.
 depictis exprimendo. 3. Easdem literis vario
 membrorum situ, formatis effingendo, de quibus
 idem. 4. Perea corporis humani membra quæ
 syllaba vel litera vna, vel pluribus cum illis con-
 ueniant, vt si quis pro art. arteriam digiti, vel au-
 rem tangat, pro part. papillam, barbam, popli-
 tem &c. pro quot. costam, pro membro mentum,
 pro dist. digitum erigat vel dentes monstret: pro
 quæst. sinistrum extendat brachium: Respub.
 ostendent renes: cap. caput: can. capilli, vel cani
 potius: leg. pollex, lingua, labium: parag pala-
 tum, pileus: tib. tibia, tempora: collat. collum:
 vers. vertex, venter, vmbilicus: gloss. genæ. genu.
 cons. collum: tract. testiculi, tali: sect. spina, sca-
 pula: nu. nasus &c. com. comæ id est crines pro-
 lixi: tex. tempora &c. Iuxta præcepta de dictioni-
 bus non intellectis antea proposita, vt quot. qua-
 dra, quasillo: distinct. discerniculo, disco: part.
 chartula, parma: art. arcu, arca: memb. mensa,
 mentha: quæst. quercus ramusculo vel veste: re-
 spons. regula, remo, rectè: conclus. claustro, com-
 pede, pugna: cap. capra, catto: can. cane, candela.
 Consul dabit concha & interdū consul: num. nux,
 nummus: leg. fex, lilium, veruex, halec. s. gra-
 phium, graphiarium: tit. vitulus, tibia, titio: vers.
 verticulus.

verticulus, veru, virgula. Glossa forinatur glo-
bo, glomare, glutine: tract. trabe, trocho, trochylo:
sect. ferra, securi, scisso stramine: text. textoris
quodam instrumento, tessera, testa: com. cōmen-
to, coma, cochleari. Princip. monstrabit radix.
fax, cor. Fin. funis: in fin. infula, infundibulum:
dist. digitus, digitali ornatus. Eodem, tandem
per cotem annotabis.

CAPVT XII.

*De applicatione dictarum particulá-
rum ad locos.*

QVod ad dictarum particularum ad locos ap-
plicandarum rationem attinet, manifestum
in primis est, earum se vel vnicam tantum offerre,
vel duas, vel tres aut plures frequenter concurre-
re. Notandum deinde est, illas vel homini, vel
parieti, vel vtriq; posse applicari. Hæc vt intelli-
gantur exempla quædam, iuxta particularum au-
ctionem ordine proferam. Præmus igitur modus
quo solum auctor, vel liber eius citatur, satis aper-
tus est, cum nimirum auctoris simulacrum, vt
hominem alium eiusdem nominis, officij, digni-
tatis aut facultatis pro auctore ipso à nobis semper
habitum, loco accommodemus, iuncto ei, si ne-
cesse fuerit, signo quodam auctoris nomen indi-
cãnte. Si partes iungantur duæ, maior scilicet &
minor,

minor, vel utraq; super hominem locabuntur, vt
 si dicatur Matth. cap. 3. D. Matth. vel alius vt iam
 dixi, pro eo cum angelo constitutus, super sedem
 tripodalem sedebit, aut digitos tres eriget, aut to-
 tidem caput tanget, vel numerus tabulæ oblongæ
 circulis vacuis, albisq; pulchrè distinctæ parietis
 affixæ, vel personæ in manum datæ, inscribetur;
 particula capitis prætermissa. Nam aduerte, si
 operis alicuius distinctiue particulæ tibi notæ fu-
 rint, eas formari aut exprimi superuacaneum pe-
 nitus esset, cū plus officiant memoriæ quàm pro-
 sint. Quod si auctorem sequatur solum nomen
 libri, hic vel notus tibi erit, vel ignotus: si illud,
 dabitur iste liber in manum auctori: sic hoc, figu-
 ra titulum libri nominatum referens, ei iungenda
 erit. Si partes duas ampliores vna sequatur angu-
 stior, eodem vt supra modo formabuntur, vt Ari-
 stoteles de cælo, lib. 2. notabitur per librum ab
 Aristotele conscriptum, mihiq; notum, cum bina-
 rij numeri inscriptione: vel per librum stellis vn-
 diq; pictum, ab eo qui tollit duos digitos: aut ani-
 mal bipes, penes se habeat, exhibitum. Quod si
 duæ fuerint minores, cum maiore in medio po-
 sita, vt l. 3. vel l. testium ff. de test. hominem cum
 libro, ff. tibi notum nota, vel eo, de quo dictum
 est, discrimine à cæteris seiuncto, perpetuum ha-
 bebis, super quem particulas eiusmodi colloques.
 Pendebit igitur huic ex illo liber, dextraq; furcam
 tricuspi-

tricuspidem, tripodem, vel digitos tres erectos tenebit, aut tandem arietis testiculos in eadem manu, cuius index annulo aureo ingenti erit ornatus, habebit, quemadmodum in sinistra testiculos alios animalis eiusdem vel alterius. Præterea si quatuor erunt particulæ, vel ad pauciores reducuntur, vel formabuntur omnes: si illud, ut prius disponentur: si hoc, tribuentur homini sic, ut particula prima, siue liber in pectore ponatur, secunda in manu dextra, tertia in capite, in manu sinistra quarta, ut l. seruus 7. ff. de bon. posses. dextera seruum, quem nosti percutiet is, qui gnomonem super caput erectum habet, sinistraq; sportulam, pomis (pro bonis) portat. Idem fiet, si §. legi additur ut l. Bona §. Inuito aut ff. eod. poma manu dextra feret, capite vitem cum aue, sinistra cotem. Adhæc si particularum quinque fuerint, secundam in pede, tertiam in manu dextri lateris, sicut quartam in manu, quintam in pede sinistro locare poteris, ut si locus prædictus, iuncta §. nota rursus alligatus sit ad pedem dextrum, vel in faculo caligarum poma deponam, pro §. pileum in manu dextra, pro inuito auth. vitem cum aue in sinistra: pro eodem, cotem sinistro annexam esse pedi comminiscatur. Insuper si partes fuerint 6. capitis verticem dictis membris adiunges: ut l. Nauis onust. 4. §. cum autem 2. ff. de leg. Rhod. nauem rebus quibusuis onustam ad dextram il-

lius

lius pedem aduectam finges, qui dextrâ animal quadrupes tenet, capiti verò cauterium, dictiones has, Cum aut. per contractionem referens, impressum habet. sicut in sinistra furcâ bicuspidem, & ad pedem sinistrum, leberem, lagenam, vel hælecem super rotam positam. Tandem si plures addere particulas, vt k. vt s. & alias volueris, in plures quoq; partes hominem diuides.

CAPVT XIII.

De conditionibus figurarum.

QVemadmodû supra locis condiciones quasdam assignaui: ita hoc loco, proprietates alias circa figuras diligenter obseruandas tradam oportet. Prima igitur omnium est, vt res prius, quàm figuris conseruantibus, donetur bis, teruè tardè & distinctè, vt Cicero vult, perlegatur. 2. Quærendæ eligendæq; sunt, formæ rebus conuenientissimæ, notissimæq; , vt earum admonitu in rei memoriam facilè deueniamus. 3. Figuris motus & actio tribuenda est: nam res otiosæ, immotæq; iacentes, memoriam minùs acriter excitant. Quare notandum est, rem esse vel motus subiectam, vel eiusdem expertem: si illud, per se quid res agere fingeretur, vt Vulpes Gallinam portabit, Quem Lupus: si hoc, rebus mobilibus per se attribuentur, & ijs præsertim, cum quibus iunctæ

F

commodè

commodè instituat^r actio. 4. Formæ sic operabuntur, vt effectus, vel delectationis, vel tristitiæ, vel iræ, vel indignationis, admirationis, commiserationis, aut alios qui sunt generis eiusdem, moueant. 5. Non vna, vni tantum loco, rei semper infigenda nota est, cum figuræ plures, lentè cogitatèq; formatæ vnum in locum transferri queant: quod in personis collocandis rectè fit, cum maiori minores plures subiungantur. 6. Figuris vtemur, quæ locis naturali quadam communi-
one conueniunt, vt dum Sutoris quid officina locare vis, instrumentis in eâ repertis vti studebis, quò fit, vt naturalibus, siue artificialibus potius, quàm fictis vramur simulacris. 7. Neq; altæ nimis, humiliore, quàm par est, erunt imagines, cum vtrumq; genus oculos grauet. 8. Cauendum summoperè est, ne res eadem eodem vel sequenti die ad res diuersas exprimendas: neq; pro eadem sæpius in eadem materia sumatur: quod in repetitione confusionem facillè pareret. Quapropter pluribus diuersisq; figuris abundemus necesse est. 9. Rem tamen eandem accidentibus, vel modo quodam adiuncto sibi diuersam sæpius, vno eodemq; tempore accipi, vel pro eodem vel pro diuersis, nihil prohibet. 10. In figuris earum rerum, quas firmiter in animis nostris diuq; hærecupimus collocandis, repetitio est longè utilissima: Vt forma secunda posita, simulacrū primum priusquam

priusquam ad tertium formandum progrediamur, inspiciendum rursus est, seduloq; perpendendum. II. Notandum præterea est & id, de quo crebra facta est mentio, eorum solùm membrorum imagines formandas esse, quæ vel diuersas sententias inchoant, vel res distinctas, maximeq; inter se cohærentes significant: quæ enim eiusmodi, vt naturali inter se vincta constructionis copula sint, eorùm diligens memoria naturalis custos erit.

CAPVT XIII.

De remouendis simulacris.

Rerum earum, quas simulacris donatas hac arte ediscimus, duo sunt genera: vnum stibulum & perpetuarum: alterum mobilium & temporariarum. Erunt igitur illarum rerum, quas firmiter semper in memoria hæere volumus, loci & situ suo, ac figura, & qualitate imaginum vni, formes ac immutabiles: harum verò quas excidere facile patimur, simulacrorum varietate mutabiles, sibiq; semper dissimiles. Quare vt ad propositum veniam, simulacra quo pacto à locis vsui quotidiano destinatis aboleri, dimoueri, extirpariq; possunt, hoc capite vbi breuiter ostenderim, finem huic libello imponam.

Primum si rerum effigies, locis non firmiter admodum applicatæ fuerint, delebit eas breue

temporis spatium. Præterea quemadmodum ad rem memoriæ dandam, animi firma utimur applicatione, ita hæc ad eandem obliuione perpetua obruendam adhibenda erit. Ad hæc figuras à tonitru factas, quassatasq; à fulmine tactas & combustas, à grandine discussas ac prostratas, ab imbre repentino ac præcipiti absterfas: ab vndarum augmentatione ac fluxu à cubiculis penitus remotas, excogitare consultum est. Idem, homo vnus vel plures ebrij, turbulenti, & furiosi præstabunt, si eos armata manu in cubicula irruere, inagnoq; impetu ac conatu, simulacra quæq; præcipitare, forasq; eijcere finxeris. Ad hæc ancilla cubicula scopis verrens, imaginesq; locis suis forâs motas, vnâ cum quisquilijs exportans, idem efficiet. Pictor tandem nouum cubiculis colorem inducendo, figuras delebit omnes.

FINIS.

164 D 14

AB 164 014

X 1379654

ULB Halle

3

005 938 422

1017

Inches
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19
Centimetres

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

DE
MORIA
IFICIOSA
IBELLVS.

Auctore

DE AVSTRIACO.

ung, status aut conditionis
cipue verò literarum studio
Theologis, Iurisperitis, atq;
Foratus apicem ascendere
t, maxime utilis &
necessarius.

NTORATI,
nius Bertramus Academia
hus. Anno Christi
DCIIL

2

